

MİMARLIK ÇALIŞMALARI

Editör: Doç.Dr. Betül TÜLEK

MİMARLIK ÇALIŞMALARI

Editör

Doç.Dr. Betül TÜLEK

yaz
yayınları

2024

MİMARLIK ÇALIŞMALARI

Editör: Doç.Dr. Betül TÜLEK

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6642-86-7

Temmuz 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Göç Yolları Üzerinde Yer Alan Hanlar: Malatya Örneği.....	1
<i>Fatma Berna AKALIN</i>	
The Power of Placemaking Practice in Transforming Idle Spaces into Liveable Public Space: Five Case Studies	21
<i>Nalan SEVİNÇLİ</i>	
An Approach to Conservation and Restoration Practices in the Context of “Efficiency”	45
<i>Semih ŞENER, Gamze KAYMAK HEINZ</i>	
Malatya’nın Mimari Kimliğini Oluşturan Kerpiç Ev Örnekleri ve Fiziki Özellikleri	66
<i>Gülhan BENLİ</i>	
Kültürel Miras Alanlarında Alan Yönetim Planlarına Yönelik Bir İnceleme: Floransa, Bath ve Liverpool Örnekleri	82
<i>Berat Taha UZUNAL, Çiğdem BOGENÇ</i>	
Göç Dalgalarının Kentlerde Mimari ve Kültürel Etkileri.....	105
<i>Elif Fatma SALİHOĞLU</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

GÖÇ YOLLARI ÜZERİNDE YER ALAN HANLAR: MALATYA ÖRNEĞİ

Fatma Berna AKALIN¹

1. GİRİŞ

İpek Yolu'nun Anadolu topraklarına girişi üç farklı yoldan olmuştur. Karadeniz'e ulaşmak için kuzey yönünde Kars-Trabzon istikameti kullanılmıştır. Akdeniz'e ulaşmak için güney yönünden başlayarak Cizre- Hasankeyf istikameti ile devam edip Malatya, Kayseri, Aksaray, Konya, Isparta ve Antalya istikameti kullanılmıştır. Orta yönde ise Erzurum, Erzincan istikameti kullanılarak yine Karadeniz'e ulaşılmıştır. (Günel, 2010;133) Kültürü yansıtan, geçmişten derin izler taşıyan, geleceğe ışık tutan tarihi yapılar, zamanın koşulları doğrultusunda mevcut malzemelerle inşa edilerek insanların hizmetine sunulmuştur. Göç faaliyeti sırasında insanların dinlenme, konaklama ticaret yapma gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla göç güzergahı üzerinde inşa edilen kervansaray ve hanlar en önemli barınma yapılarıdır. Günümüzde karşılığı otel, dinlenme tesisi, alışveriş merkezi gibi kavramları karşılayan İslam mimarisindeki bu yapılar, özellikle Selçuklu Döneminde (11.-14. yüzyıl) inşa edilerek Osmanlı Döneminde de devamlılığı sağlanmıştır. "Büyük yollar üzerinde inşa edilen bu yapıların ortalarında üstü açık bir avlu, avluda akar su ya da büyük bir kuyunun bulunması gerekmektedir. Hanların üst katına taştan yapılmış merdivenle çıkılır, merdivenin bittiği noktadan itibaren dört bir tarafı odalarla çevrili olmuştur. Odaların önünde genellikle revaklı geniş bir sofa

¹ Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Hekimhan Mehmet Emin Sungur Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, berna.akalin@ozal.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8144-3625.

oluşturulmuş, kapıları bu sofaya açılmış ve her odada birer ocak yapılmıştır.” (Ergin, 2013;52-66)

Han kelimesi, işlevsellik ve mimari açıdan aralarında farklılıklar olan iki ayrı yapı türü için kullanılmıştır. Bunlardan ilki kervansaray denilen menzil hanları, diğeri ise şehir hanlarıdır. (Gülenaz,2011;31) Han kelimesi, kervansaray kelimesi yerine kullanılmasına rağmen hem mimari açıdan ve hem de kullanım amacı olarak kervansaraydan farklıdır. Kervansaraylar, genellikle şehirler arasında inşa edilip, içlerinde dükkân, hamam ve ahır gibi bölümler bulunurken; şehir hanlarında kısmen veya tamamen bu bölümler yer almaz. (Güran, 1976;1) Han yapıları kullanım amaçlarına göre ticaret ve yolcu hanları olarak iki kategoride değerlendirilir. Bu yapılar, özellikle 15. ve 16.yüzyıllarda kervansarayların konaklama fonksiyonunun devamı niteliğindedir. 15.yüzyıl sonrasında Osmanlı Devleti’nde sayısı artan hanlar, farklı coğrafyalardan gelen tüccarların konaklayabildiği, getirdiği ürünü istifleyebildiği, mal ve kültür alışverişinde bulunduğu mekanlar olarak kullanılmıştır. (Acun, 2002;19)

Ticari bölgelerde inşa edilen hanlar, arsanın durumuna göre plan şemasına ya da kare- dikdörtgen planlı olabilir. Tek veya birkaç katlı olabilen ticari hanlar, avlulu ya da avlusuz hanlar olarak gruplara ayrılırdı. Ticari şehir hanlarını diğer hanlardan ayıran önemli bir özellik ise geceleri konaklama yapılmamasıdır. Bu hanlar, giriş kapıları heybetli, odalar avlu çevresinde sıralanmış ve odaları çevreleyen revaklardan oluşmuştur. Dükkanlar, ticari işlevle kullanılmış ve avluya bakmakta, ayrıca dışarıya açılan dükkanlar da bu hanlarda yer almıştır. (Atalan & Arel, 2016;222) Günümüze kadar sahip olduğu tüm mimari yapı unsurlarıyla gelemeyen yapılar için restorasyon süreci geçirmek gerekmektedir. Restorasyon; kültürel miras başlığında değerlendirilen her türlü tarihi yapının, orijinaline bağlı kalarak, mümkün olduğunca az müdahale ile onararak korunma

sürecidir. Bu süreçte önemli olan yapıyı korumaktır ve süreç, yapıya edilecek müdahalenin içeriği ve ihtiyacına göre değişkenlik göstermektedir. Aynı zamanda tarihi belge mahiyetinde olan tarihi yapılar, geçirdiği restorasyonun başarısına göre de belge değerini korumaya devam etmektedir. Restorasyon sonrası belirli zamanlarda gerekli bakımın yapılması da yapının ömrünü uzatıp sürdürülebilirliği de sağlamaktadır.

İpek yolunun Anadolu'dan geçen güzergahı boyunca, yapıldığı dönemin kültürel ve sanatsal özelliklerini yansıtan, kullanılan taş malzeme sayesinde günümüze kadar kısmi dahi olsa gelebilen tarihi yapılar, restorasyon sonrası uygun niteliklere sahipse mevcut fonksiyonunda kullanılmakta, değilse; yeniden işlevlendirilerek farklı amaçlara hizmet etmesi sağlanmaktadır. “Yeniden kullanım olarak adlandırılan bu kavram, geniş kapsamlı anlamıyla, bir yapının yeni koşullara ve ihtiyaçlara göre güncel standartlara uyum sağlayabilmesi için, işlev, kapasite veya performansını değiştiren müdahale olarak tanımlanır” (Douglas, 2006: 1) Yeniden işlevlendirirken yapının özgün niteliklerini ve estetik değerini bozmadan, değişen ihtiyaçlara uygun olarak işlevsel güncellemeyle yapılış amacından farklı amaçlarla kullanılmasına olanak sağlanır. Yapıyı yeniden işlevlendirerek sosyal hayata dahil etme hem ekonomik hem de fiziki açıdan değerlendirildiğinde yeniden inşa etmeye göre daha avantajlı bir durumdur. “Artan arsa fiyatları, restorasyon uygulamalarında yapılan müdahalelerin getirdiği maliyetler, bu mali kaynakların elde edilme zorluğu, yapıların zamanla işlevsiz pozisyon alması ve yapılardan ekonomik kazanç sağlama girişimleri göz önünde bulundurulduğunda, yeniden işlevlendirerek kullanımın haklı nedenleri bulunmaktadır” (Kuban, 2000;75-408) Restorasyon süreci tamamlanıp sosyal hayata kazandırılan han örnekleri Malatya turizmi için de önemli bir insan sirkülasyonu kaynağıdır.

2. MALATYA’DA RESTORASYON YAPILMAMIŞ HANLAR

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat Havzası ile İç Anadolu Bölgesinin Yukarı Kızılırmak Bölümü keşişim noktasında yer alan kozmopolit bir şehirdir. Böylelikle tarihi eser çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. UNESCO Dünya Mirası Listesine 2021 yılında eklenen insanlık medeniyetinin başlangıç noktası kabul edilen Arslantepe Höyüğü sayesinde, şehrin ziyaretçi sayısı artmaktadır. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli yıkıcı deprem sonrası ciddi hasar alan şehirde, tarihi yapılar da nasibini almıştır. 13. yüzyıl Selçuklu Dönemine ait Battalgazi Ulu Cami, 17. yüzyıl yapımı Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı, 19. yüzyıl yapımı Taşhoron Kilisesi gibi şehrin önemli tarihi yapıları, deprem nedeniyle yeniden restorasyon süreci geçirmektedir.

Tarih boyunca birçok doğa olayına şahitlik eden yapıların tamamen yok olmaması için restorasyon süreci geçirerek korunması gerekmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkili birimleri ile Belediyelerin Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEP) iş birliğinde gerçekleştirilen restorasyon sonrası, birçok tarihi yapı yeniden işlevlendirilerek sosyal hayata dahil edilmektedir. Ayakta kalarak günümüze kadar ulaşan yapılar olduğu gibi kısmi ya da tamamen restorasyon süreci geçirerek ayağa kaldırılan tarihi yapılar da vardır. Uzun soluklu çalışma gerektiren restorasyon sürecine henüz dahil edilmemiş tescilli han sayısı Malatya’da oldukça fazladır.

Battalgazi ilçesinde yer alan “Şişman Han (Sultan Murad Han)”, 13. yüzyıl Selçuklu Dönemine aittir. Barınağı önünde avlusu olan eş odaklı bir kervansaraydır. Barınağın doğu ve batı cephesi 16x60 metre, güneyi 26,90 metre, kuzey cephesi ise 27,25 metre uzunluğunda olup 506 m² alan üzerinde doğu-batı yönlü inşa edilmiştir. Kemerleri taşıyan altı ayak 140x90 metre

ebadında, batı uçtaki birer ayak L biçimindedir. Sivri kemer aralıkları ortalama 1,80 metre genişliktedir. Zeminde dolgu olmasına rağmen ayakların duvarlar üzerine oturduğu görülmektedir. Giriş sahınıyla kıyaslandığında oldukça geniş ve yüksek konumda olan ortadaki bölüme sivri kemerli bir açıklıkla geçilmektedir. Yapının duvar dış yüzeyleri düzgün sıralar oluşturan kaba yonu, içleri kırma ve moloz taş örgülüdür. Kemer ve köşelerde kesme taşlara rastlansa da duvar ve tonozlar yer yer sıvanmıştır. İç duvarlarda ahşap hatıl izleri ve yer yer kesme taşlar kullanıldığı görülmüştür. Tonozların üzeri kaba toprak tabakasıyla kaplanmış, duvarlarda herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır. Orta avludan tonoz örtülü yan odalara kemerli kapılar ile geçiş sağlanır. Portalın bütün taşları, batı ve güney cephesi duvarı kaplama taşlarının çoğu sökülüştür. (Aytaç, 2013; 97-103)

Görsel 2.1. Şişman Han

Aynı ilçede yer alan 13. yüzyıl Selçuklu Mimarisi “Sevserek Han” şehir merkezine 21 km uzaklıkta, güney- kuzey doğrultuda inşa edilmiştir. Mekânın ana eyvana açılan kapı taşları sökülüştür. Eyvana bitişik 3,80x4,00 metre ebatlarında olan mekânın, kalan duvar kalıntılarından üzerinin tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Kuzeybatı köşedeki 3,80x3,90 metre ebatlarındaki mekân doğrudan dışarıya açılmaktadır. Eyvanın batısında iki mekân bulunmaktadır. Sevserek I. Hanın 80 metre doğusundaki II. Han ile birlikte Selçuklu Döneminde önemli bir

menzili oluşturdıkları, Osmanlı Döneminde menzil olmaktan çıktıkları anlaşılmaktadır. (Sevserek Han, 22.09.2020, <https://www.battalgazi.bel.tr/p/sevserek-han-1600764870096>)

Görsel 2.2. Sevserek Han

Yine Battalgazi ilçe sınırlarında yer alan “Arapoğlu Han”, 19. yüzyılda inşa edilen kare planlı bir yapıdır. Su basman seviyesine kadar taş, sonrasındaki beden duvarları ahşap hatıl arasına yığma kerpiçten inşa edilmiştir. Üç farklı giriş kapısı bulunan yapının ana yola bakanı çift kanatlı ve eniklidir. Avlunun bir köşesine samanlık ve ahır yapılmıştır. Doğu giriş cephesinde kervanların ihtiyacını karşılamak için yapıp günümüzde kullanılmayan dükkân bölümü ve kervanların konaklayacağı odalar yer almıştır. Odalarda niş şeklinde raflar ve aydınlatmayı sağlayacak kantarmalı pencereler bulunmaktadır.

Görsel 2.3. Arapoğlu Han

Yeşilyurt İlçe sınırlarında yer alan “Sarıhacı (Mescitli) Hanı”, doğu-batı yönlü ve kuzeye meyilli bir arazi üzerine inşa edilmiş 13. yüzyıl Selçuklu mimari özelliklerine ait bir kervansaraydır. 18x45 metre ebadında, duvarların dış yüzeyleri

kaba yonu, iç yüzeyleri ise kırma ve moloz taş örülüdür. Barınağın önünde yer alan avlusu, güney tarafındaki su sarnıcı, doğu ucuna yerleştirilen iki payandası, batı cephesinde kapı olduğu düşünülen iki portalıyla günümüze kadar gelebilmiş fakat büyük bir bölümü yıkık vaziyettedir. Malatya-Elbistan güzergahında dönemim önemli konaklama yapılarındandır. Büyük bir bölümü yıkık vaziyette olan bir diğer örnek ise; Arapkir ilçesinde yer alan “Deveci Han’dır”. 19. yüzyılda moloz taş ile inşa edilmiş kare planlı tonoz örtülü yapı, günümüzde bitki istilasına uğrayarak yok olmaya yüz tutmuştur

Arguvan ilçesinde yer alan 14. yüzyıl yapımı “Kara Han ve Kızılca Han’da “Deveci Han” ile aynı durumdadır. Tamamı kaba yonu taştan inşa edilen menzil hanı, güney cephedeki beşik tonozla örtülü giriş eyvanından, doğu ve batıdaki dikdörtgen mekanlara geçiş sağlanmaktadır. Doğuya eğimli yamaç üzerine güney-kuzey yönünde kaba yonu taştan inşa edilmiş menzil hanı olan “Kızılca Han’ın” giriş eyvanının iki tarafında birer servis ve üç sahnalı barınak yer alır. Plan tipinden yola çıkarak 14. yüzyıl Selçuklu Dönemine ait olduğu düşünülen yapı, “Sarıhacı Han ve Kara Han” gibi yok olmak üzeredir. Hekimhan ilçesinde yer alan, sadece kalıntılara rastlanan, moloz taşlardan inşa edilmiş, dikdörtgen planlı olduğu düşünülen “Küllühan’ın” ise yapıldığı dönem ve plan detayları, yapılacak kazı çalışmalarından sonra netleştirilecektir.

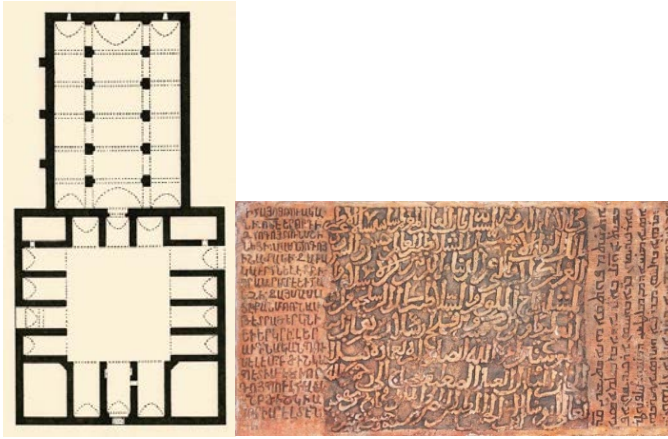
Tarihi yapılar, gelecek nesillere aktarılması gereken bir kültür mirası ve değeri olması nedeniyle ülkemiz için büyük önem arz etmektedir. Malatya sınırlarında yeniden işlevlendirilen tescilli tarihi han yapılar, yapılış tarihlerine göre Hekim Hanı, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ve Millet Hanıdır.

3. MALATYA'DA RESTORASYON YAPILMIŞ HANLAR

3.1. Hekim Hanı

Hekimhan ilçesinde bulunan ve buraya adını veren kervansaray, halk arasında Taşhan olarak da anılır. 29×30 metre ölçülerinde, çevresinde sivri tonozlu eyvanlar dizili geniş bir avlu yapılmıştır. Bu avludan geçilen, on adet kesme taş sütun üzerine oturtulmuş sivri tonozlarla örtülü, 19×29 metre ölçülerinde, üç nefli büyük ve kapalı mekândan meydana gelmektedir. Cümle kapısının genişliği 2.60 metredir ve ahşaptandır. Biri Arapça-Ermenice-Süryanice olmak üzere üç ayrı dilde yazılmış, diğeri yalnızca Arapça yazılmış iki kitabesi vardır. Kitabenin birinde 1218 yılında başlayan inşaatının I. Alâeddin Keykubad döneminde 1220-1237 yıllarında tamamlandığı anlaşılmıştır. Diğer kitabeden de 1660 yılında Osmanlı mimarı Hasan Ağa tarafından tamir edildiği öğrenilmiştir. (İ.A, 1998; 159)

Görsel 3.1.1.Hekim Hanı Planı Görsel 3.1.2. Hekim Hanı Kitabesi

Eyvanlar değişik boyutlarda olup önü camekânla kapatılmış; köşe mekânları ise oda şeklinde tasarlanmıştır. Avlunun orta eyvanından, depo olarak kullanılan kapalı bölümün orta nefine geçilir. 7.10 metre genişliğindeki bu nefin dikdörtgen kesitli sütunların üst taraflarında çıkıntılar yer aldığından, orta

tonozu tutan kemerler buralara oturmaktadır. Aydınlatma, arka duvar yer alan üç mazgal pencere aracılığıyla sağlanmıştır. XVII. yüzyılda yapılan tamiratta, bu bölümün batı ve arka duvarında kesme taş işçiliği görülür. Ayrıca batı duvarında, yine aynı tamirat sırasında yapıldığı düşünülen kare kesitli üç payanda bulunmaktadır. Orijinal doğu duvarının dış yüzünde ise büyük taş bloklar dikkat çeker. Restorasyon sırasında binanın içindeki sütunların büyük çoğunluğu yeniden yapılarak ara duvarlar da onarılmıştır. Kapalı mekânın duvarlarında taş işçilerine ait çeşitli işaretlere de rastlanmaktadır. (İ.A, 1998; 160)

3.1.3. Hekim Hanı Üstten Görünüş 3.1.4. Hekim Hanı Avlu

İstanbul- Bağdat kervan yolu üzerinde inşa edilen han, Türkiye'nin önemli hanlarından biridir. 1660 yılında Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın talebi doğrultusunda onarılmıştır ve yan tarafına aynı ismi taşıyan cami ve hamam da eklenmiştir. Herhangi bir bezeme unsuruna rastlanmayan yapı, ilk olarak 1987 yılında restorasyon süreci geçirmiştir. 2009 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restorasyon sürecinin tamamlanmasının ardından ise yeniden işlevlendirilerek ziyarete açılmıştır. Hekimhan Belediyesi idaresinde düğün, mevlit, toplantı gibi özel günlerde toplulukların kullanımına sunulmuştur. Ayrıca haftanın belirli günlerinde yöresel ürünlerin satışına imkân verilmektedir. Han içinde yer alan dükkanlarda ticari faaliyet yürütülmeyip belediyenin deposu olarak kullanılmaktadır. Geçmişin koşulları doğrultusunda inşa edilme amacına uygun günümüzde kullanılamayan yapı, 2022 yılında ilk kez yerli ve yabancı sanatçı ve akademisyenlerin katılımından oluşan

uluslararası karma sergiye ve farklı sanat disiplinlerinden oluşan workshop çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde bölgede yaşanan yıkıcı depremde herhangi bir hasar olmadığından, ziyarete ve kullanıma açıktır.

Günümüzde yeniden canlandırılmak istenen İpek Yolu için 11 kervansaray seçilmiş ve restore ederek kervansarayların yeniden işlevsel hale getirilmesi amaçlanmıştır. Turizme kazandırılmak istenen bu kervansaraylar için Kültür Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında protokol imzalanarak kervansaraylara mola noktası şeklinde bir işlev verilmesi için restorasyon çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. (Şahin ve Halaç, 2023; 1549) Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı da bu noktalardan birinde yer alarak belirlenen 11 kervansaraydan biridir. Çok fonksiyonlu kullanım alanına sahip kervansaray, şehrin uğrak noktalarından biridir.

Görsel 3.1.5. Hekim Hanı Salon Görsel 3.1.6.Hekim Hanı Uluslararası Sergi

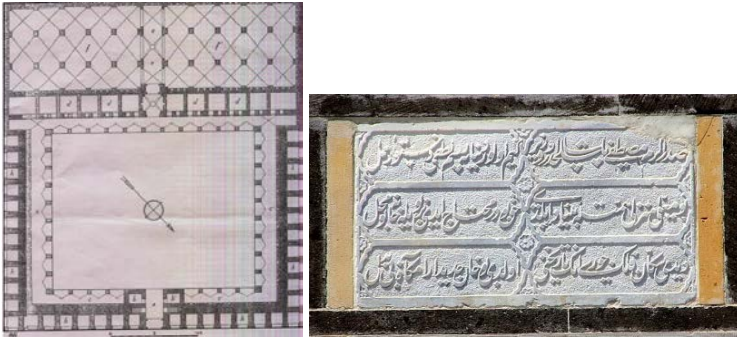
3.2.Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı

Battalgazi İlçesi sınırlarında, onlarca tarihi yapıdan en önemliler arasında yer alan Kervansaray, 1637 yılında IV. Murat'ın silahtarı Silahtar Mustafa Paşa tarafından yaptırılarak padişaha hediye edilmiştir. 1960 yıllarında yarım bırakılan restorasyon, Vakıflar Genel Müdürlüğüne yeniden başlatılarak 2010 yılında sonlandırılmıştır. Bu han hakkındaki ilk kapsamlı incelemeyi 1932 yılında Albert Gabriel yapmıştır. Yapının kalıntılarına bakarak mimari planını da çıkarmıştır. Kervansaray, 68x76 metrelik bir alan üzerine tamamen kesme taştan inşa

edilmiştir. Mekân, revaklı bir avlu ile bu avlunun batı tarafına bitişik planlı, kapalı ve dikdörtgen bölümden oluşan bir yapıdır. Duvarlar, revaklar ve kemerler birbirine benzer ve sıralı olarak yan yana getirilmiştir. Hanın kapısı doğuya bakmakta, fakat yapıldığı dönemdeki demir hali günümüze kadar varlığını koruyamadığından restorasyon sırasından ahşaptan yapılarak yenilenmiştir. Bu ana kapının sağına ve soluna altışar dükkân yerleştirilmiş, dükkânların sadece iki tanesi ayakta kalabilmiş, yapılan restorasyonla tamamı kullanılır duruma getirilmiştir. Giriş kısmının sağ üst tarafında, duvar içinden merdivenle çıkılan mescidin kalan merdiven kalıntıları, restorasyonla tamamı inşa edilmiştir. (Akalin,2010;48-51)

Han, kışlık ve yazlık olmak üzere iki bölümden meydana gelmiştir. Avlu yazlık bölümdür ve kışlık bölümün iki katı büyüklüğünde yapılmıştır. Kışlık bölüm kapalıdır ve bölümün avluya bakan kapısının her iki tarafında altışar oda yer almıştır. Bu odalardan en baştakinde bir ocak ve altı dolap yeri, diğerlerinde birer ocak yeri yer almıştır. Her odanın birer demir parmaklıklı penceresi ve tavan kemerleri yıldız şeklinde yapılmıştır. Köşelerde duvarın iç tarafına, sağda ve solda birer oda yerleştirilmiştir. Kışlık bölümde ise; duvar kenarlarında sedir şeklinde yapılan yükseltiler, insanların oturması ve yatması için tasarlanmıştır. Bu bölüme ayrıca ocak ve dolaplar, hayvanları bağlamak için ise demir halkalar, yapılmıştır. (Akalin,2010;51)

Görsel 3.2.1.Kervansaray Planı Görsel 3.2.2. Kervansaray Kitabesi

Hana ait iki tane kitabe vardır. Bunlardan birisi iç hanın kapısı üzerinde yer alan, Şeyhülislam Yahya Efendi tarafından yazılan kitabedir. Diğeri ise ana giriş kapısı üzerinde olan, Şair ve Hattat İbrahim Çelebi tarafından yazılan kitabedir ve bu kitabesi düşmüştür. (Göyünç 1976; 68) Kitabe, Malatya Arkeoloji Müzesinde koruma altına alındıktan sonra restorasyon sonrasında yerine yerleştirilmiştir. “Restorasyon sırasında Kervansarayın cephe duvarlarında, kemer ve ayaklarında düzgün kesme taş, tonozlarda ise moloz taş kullanılmıştır. Kapalı olan kışlık bölümün dış cephe duvarları kaba yonu ve moloz taş ile yenilenmiştir” (Eskici, 2013; 170) Odalarda yer alan ocakların üzerindeki kabartma motifler dışında mekânda süsleme unsurlarına rastlanmamıştır.

Görsel 3.2.3. Kervansaray Revaklar Görsel 3.2.4. Kervansaray Avlu

İnşa edildiği dönemdeki fonksiyonelliği restorasyon sonrası günümüz koşullarına uyarlanamayan tarihi yapılar, sosyal hayata dahil edilmek için yeniden işlevlendirilmektedir. Sürdürebilirliği sağlamak, kültür- sanat etkinliklerini ağırlamak, turizm faaliyetlerinde yer alarak uluslararası alanda tanınmak gibi gerekçeler yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar için önemli faktörlerdir. Restorasyon sonrası oldukça fazla amaca hizmet eden Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı, şehri ziyaret eden turistler için de uğrak noktadır. 6 Şubat 2023 yılında gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremde kışlık bölüm ve dış revaklarda derin çatlaklar ve yıkıntılar, bacaların bazılarında ise

devrilmeler olduğundan ziyarete kapatılan kervansaray, deprem öncesi çok fonksiyonlu olarak halka hizmet etmiştir.

Kışlık bölümde sütunlar hem yapıyı koruma hem de sanat eseri olarak sergilemek amacıyla cam ile kaplanmıştır. İç mekânın güney cephesi konferans ve nikah salonu olarak kullanmak için tasarlanmıştır. Mekânın akustiği, çıplak sesle konuşma ve şarkı söylemeye elverişli olduğundan işitsel ve performans sanatlarının uygulanmasına olanak sağlamıştır. Defile, konser, konferans, söyleşi, workshop, sergi, satranç turnuvası, ödül töreni, özel gün program ve yemekleri, nikah, düğün, toplantı, fotoğraf çekimi gibi faaliyetler mekânda sıklıkla yapılmış programlardır. Ayrıca daimî sergilenen Arslantepe temalı moda tasarımı tekstil ürünler, seramik ve çini tasarımlar ile heykeller de kışlık bölümde yer almaktaydı.

Görsel 3.2.5. Kervansaray Kışlık Görsel 3.2.6 Kervansaray Etkinlik

Battalgazi Belediyesi işletmesinde olan yapının kışlık bölümünün avluya bakan tarafında, giriş kapısının iki yanında yer alan odalarda yaş grubu sınırlaması olmadan, her kesime hitap eden geleneksel, plastik ve işitsel sanatlar kursları verilmiştir. Yazlık bölümde revakların altında belirli aralıklarla antika pazarı kurularak yapının kimliğine uygun, geçmişin izlerini taşıyan eserler ile mekân bütünleştirilmiştir. Yine revakların altına yerleştirilen kafeterya ile ziyaretçilere dinlenme imkânı da sağlanmıştır. Ayrıca avlu alanında, bilim şenliği, yemek yarışması, belgesel, film ve fotoğraf çekimi, yöresel oyun gösterimi, spor müsabakaları gibi etkinlikler, mevsim koşulları

doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Ana giriş kapısının sağ ve solunda yer alan altışar dükkân ise; kaybolmaya yüz tutmuş meslekleri çalışan hareketli heykellerden hikayeler kurgulanarak müze yapılmıştır. Dükkanların önüne yerleştirilen kervan heykelleri ile de mekân, geçmişteki kullanım amacına atıfta bulunmuştur. Yapının şehir merkezine yakınlığı, Battalgazi Belediyesi tarafından ilçedeki tarihi yapılara tur otobüsü ile ücretsiz düzenlenen gezi ve rehberlik imkânı, birden çok kullanım amacına hizmet ettiğinden cazibe merkezi konumunda olması gibi gerekçeler yapıya ilgiyi artırmaktadır.

Görsel 3.2.7. Kalaycı Heykeli Görsel 3.2.8.Kervan Heykeli

3.3.Millet Hanı

Osmanlı Dönemi han mimarisinde kare veya kareye yakın, revaklı avlu şemasıyla iki katlı olarak inşa edilmiş yapılar da ortaya çıkmıştır. Özellikle 16. ve 17.yüzyıl yapılarında bu örnekler oldukça fazladır. Osmanlı Devri han mimarisinde sadelik özelliği aranmıştır. Han ve kervansaraylarda kale gibi görünüşten ve kullanım alanından uzaklaşmış, yapının dış faktörlerle bağlantısı artırılarak cephesinde dükkanlar yer almaya başlamıştır. (Güran, 1976; 9) Arapkir ilçesinde yer alan “Millet Han” da bu örnekler arasındadır. Giriş kapısının üzerindeki kitabe yerinde olmadığı için yapım yılı net olarak bilinememekle

birlikte, plan özelliklerinden yola çıkarak ve ilçe halkından edinilen bilgiler doğrultusunda 1850'li yıllarda yapıldığı düşünülmektedir.

Görsel 3.3.1.Millet Hanı Ön Cephe Görsel 3.3.2.Millet Hanı Arka Cephe

Han, dikdörtgene yakın planlı, iki katlı, ortada havuzlu, alt katta 12 üst katta 13 dükkânlı bir yapıdır. Konumlandığı parselin biçimine uyum sağlamak için duvarlar kademeli olarak kırılmış, kırılan duvar köşeleri düzgün kesme taş ile örülmüş, kat ayrımı seviyeleri mukarnaslı geçişler sağlanmıştır. İki katta da yer alan dükkânların yerleşim planları aynıdır. Dükkân duvarları kerpiç örgülenerek sıvanmıştır ve her dükkânın kendine ait penceresi vardır. Katlar arasındaki ayırım tahtalarla, taşıyıcı unsurlar ağaç direklerle sağlanmıştır. Aynı zamanda ağaç direklerle dükkân önlerine revak görünümü verilmiştir. Kuzey cephede yer alan ahşap merdiven ile ikinci kata ve çatı katına çıkılmaktadır. Hanın dış duvarları düzgün kesme taştan, diğer bölümler ise moloz taşla örgülüdür. Ana giriş ve batı cephesindeki kapısı, tek kanatlı ve ahşaptan yapılmış, kesme taş ve yuvarlak kemerli formdadır. 1980 sonrası yapılan yenilemeyle çatısı sac ile kaplanmıştır.

Görsel 3.3.3. Millet Hanı Etkinlik Görsel 3.3.4.Millet Hanı 2. Kat Otel

Geçmişte uzun yıllar ticaret merkezi olarak kullanılan yapı, 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından aslına uygun tamamlanan restorasyon sonrası, butik otel ve yöresel ürünler satış noktasına dönüştürülmüştür. Üst kattaki dükkanlar otel odası, alt kattakiler ise nostaljik ve yöresel ürünler satan dükkanlar olarak kullanılmaktadır. Kozluk Çayı Kanyonuna yakınlığı, bu kanyonun trekking alanı olarak kullanımı ve yılın belirli dönemlerinde düzenlenen foto-kamp etkinlikleri nedeniyle yerli ve yabancı turist ağırlayan butik otel, yöresel yemek sunan restorandı ile de talep görmektedir. Otel, özel gün ve toplantılar, yemek programı ve fotoğraf çekimi, coğrafi işaretli ürün satışı, sergi, diğer tarihi eserlere yakınlığı gibi gerekçelerle ilçenin cazibe merkezidir. Yeniden işlevlendirilen han, kısmi olarak geçmişteki yapılış amacına da hizmet etmektedir.

4. SONUÇ

Siyasi, iktisadi, sosyal, kültürel, eğlence gibi sebeplerden ötürü insanların bireysel ya da topluluk olarak bir yerden başka bir yere göç etmesiyle birlikte değişimler yaşanmış, farklı kültür ve medeniyetler bir araya gelmiş, birbirinin devamı olan devletler kurulmuştur. Sürekliliği olan bu değişimle, kültürel, maddi-manevi değerler kuşaklar boyunca aktarılmış, toplumlara özgü değerlerle yine toplumlara özgü kimlikler oluşturulmuştur. Bu değerler, sürekli değişim göstermesine rağmen insanlar aracılığıyla günümüze kadar varlık göstermesi sağlanmıştır. (Akalin, 2010; 53) Anadolu kültüründeki çeşitlilik yaşadığımız coğrafya üzerinde gerçekleştirilen göçlerle oluşmuştur. Toplular arası bu kültürel ve sosyal değişim, insanların yaşantısı, düşünce yapısı, ekonomisi ve sanatını da olumlu yönde etkilemiştir. Tarihi yapılar, geçirdiği tarihsel sürece rağmen zamana direnen, kullanılan malzeme ve işçiliğin kalitesiyle

günümüz koşullarıyla kıyaslanamayan, sahip olduğu özellikleriyle tarihe ışık tutan yapılardır.

Tarihi çevrede bulunarak toplumlara mal olmuş anıtsal yapılar, geçmiş dönemlerin sahip olduğu sosyo- kültürel, ekonomik ve politik yaşanmışlıklarını yansıtan önemli değerlerdir. Birbirine yakın inşa edilen, aynı dönemlere ait olduğundan birbiriyle bağlantılı- ilişkili ve devamlılık sağlayan tarihi yapılar, kompleks yapı olarak değerlendirilir. Geçmişle bağı koparmadan geleceğe yol alan ve evrensel niteliğe sahip kültürel etkileşim merkezi yapılardan önde gelenleri konaklama ve ticaret yapılan ortak paylaşım mekanlarıdır. Han- kervansaray olarak adlandırılan bu yapılar günümüz koşulları ve yaşam standartları doğrultusunda restorasyon süreci geçirerek yeniden işlevlendirilirler. Bu işlevlendirme sırasında tarihi yapının yer aldığı coğrafi konum, tarihi çevre ilişkisi, sosyal mekanlara yakınlık, ulaşım kolaylığı, olumlu-olumsuz etkenler, işlevin devamlılığı gibi belirlenen gerekçeler doğrultusunda, hanlara verilecek yenilenen işlevlere karar verilmektedir. Bu karar aşamasında aynı zamanda yapının kimliğine ve mimarisine zarar verecek yeniden işlevlendirmeler tercih edilmemelidir.

Ele alınan hanlar, aynı il sınırlarında farklı konumlarda yer alan, dikdörtgene yakın ya da dikdörtgen planlı, Selçuklu mimari özelliklerini taşıyan, kemer ve sütunları aynı formda ve devamlılığı olan fakat birbirinden farklı yerleşim planına sahip, taş malzemeden inşa edilmiş yapılardır. Birkaçı, kısmi ve doğru uygulanan tekniklerle yapılan restorasyon süreci sonrası yeniden işlevlendirilmiştir. Böylelikle mekân- izleyici buluşması sağlanmıştır. Kullanılan malzeme kalitesi, depreme dayanıklılık, fay hattına uzaklık gibi özelliklere sahip olanların koruma altında sürekliliği devam ederken, yanlış uygulanan teknik ve malzeme kullanımı ile yaşadığı deprem sonrası aldığı hasardan dolayı yeniden restorasyon süreci geçirmesi gerekenler de olmuştur.

Farklı nedenlerle hasar alan yapıların, tekrarlanacak restorasyon sonrası yeniden ziyarete açılmaları hedeflenmektedir.

Restorasyon süreci geçirerek yeniden işlevlendirilenler, konaklama ücreti, etkinliklerden alınan ücretler, mekân kiralama ücretleri, satışı yapılan yöresel ürünlerden elde edilen ücretler sayesinde, yapının gelir getiren yönüyle ticari hayata katkı sağlanmıştır. Yeniden işlevlendirilenler arasında en aktif ve çok fonksiyonlu hizmet edeni Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayıdır. Restorasyon sürecinde hanın bazı özelliklerinin tam olarak yansıtılmayarak tamamlayıcı bölümlerinin restorasyona dâhil edilmediği görülse de farklı vizyona sahip düşüncelerin kararı doğrultusunda, mekânın sosyal kullanım alanları genişletilmiş; bu sayede hanın gelir kaynakları artırılmıştır. Şehir merkezine yakınlığı sayesinde ulaşımda sağlanan kolaylık, yapının ziyaret sürecini kolaylaştırmıştır. Restorasyonu yapılmayanların ziyareti ise; yapıyla ilgili teknik ve akademik çalışma yapma amacıyla olmaktadır. Şehir merkezine uzaklık, sosyal konumdan yoksunluk, yeterli tanıtımın yapılmaması, bakımsızlık, fiziki olarak koruma altına alınmama gibi nedenlerle yapı kalıntıları ziyaret edilememektedir.

KAYNAKÇA

- Acun, F. (2002). A Portrait of The Ottoman Cities, The Muslim World.
- Akalın, F. B., (2010) Malatya İli Battalgazi İlçesi Kervansaray Mekanının Seramik Enstalasyon Çalışmalarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Kayseri.
- Atalan, Ö., & Arel, H.Ş., (2016). “15. ve 16. Yüzyıllarda Yapılmış Osmanlı Han Yapılarının Mekânsal Analizi”, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, 11(2), .217-228.
- Douglas, J., (2006). Building Adaptation. 2nd Edition, Edinburgh, UK: Elsevier Butterworth-Heinemann, p.1.
- Ergin, O. N., (2013). Türkiye’de Hanlar, Kervansaraylar, Oteller ve Çeşitli Barınma Yerleri, Marmara Belediyeler Birliği, İstanbul.
- Eskici, B. (2013). Malatya Türk İslam Dönemi Eserleri I Battalgazi (Eski Malatya), Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Eskici, B., Aytaç, İ., Şancı, F., (2013). Malatya Türk İslam Dönemi Mimari Eserleri III, Malatya Kitaplığı, (3), 1-238.
- Görsel 3.2.1. Akalın, F. B., (2010) Malatya İli Battalgazi İlçesi Kervansaray Mekanının Seramik Enstalasyon Çalışmalarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Kayseri.
- Görsel 3.3.3. URL, “Arapkir Millet Hanı, 30.03.2024 tarihinde <https://arapgir.org/millet-hani-2/>, adresinden alındı.
- Göyünç, N. (1976). Eski Malatya’da Silahtar Mustafa Paşa Hanı Restitüsyonu Hakkında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, (1), 68.

- Gülenaz, N., (2011). Batılılaşma Dönemi İstanbul’unda Hanlar ve Pasajlar, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.
- Günel, G. (2010). Anadolu Selçuklu Dönemi’nde Anadolu’da İpek Yolu- Kervansaraylar – Köprüler. Kebikeç Yayınları. (29), 133-146.
- Güran, C. (1976). Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi, Yapı Endüstrisi Yayını, İstanbul.
- Şahin, E., HALAÇ, H.H., (2023). İpek Yolu Güzergahındaki “Mola Noktası” Fonksiyonlu Kervansarayların Adaptasyonunun SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, (12), 4.
- TDV İslâm Ansiklopedisi (1998) İstanbul (17), 159-160.
- URL 1, Belediyesi, B. (2024), “Sevserek Han”, 31.03.2024 tarihinde <https://www.battalgazi.bel.tr/p/sevserek-han-1600764870096>, adresinden alındı.

THE POWER OF PLACEMAKING PRATICE IN TRANSFORMING IDLE SPACES INTO LIVEABLE PUBLIC SPACE: FIVE CASE STUDIES

Nalan SEVİNÇLİ¹

1. INTRODUCTION

Public spaces play an important role in increasing the welfare of society and maintaining active participation in social life (Francis et al., 2012). However, in societies that are confronted with war, migration and various natural disasters and that experience social and economic collapse, the number of disadvantaged people increases, and the public spaces are left unused and desolate (Turok, 2015). The practice of placemaking is often used to revitalise derelict areas and transform them into liveable public spaces (Khemri et al., 2020; Thomas, 2016). Placemaking, which strengthens the connection of the community with the place where they live, expresses a collaborative process in which we can shape our public spaces by creating collective memory (Cremaschi, 2021). The process of placemaking, which supports active community participation at its heart with an egalitarian approach, enables the creation of liveable public spaces that enhance the wellbeing of the community by harnessing the potential of place-specific values (Ellery and Ellery, 2019; Project for Public Spaces, 2016).

¹ Arş. Gör., Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, nsevincli@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7157-5317.

In order to find solutions to growing social and economic problems through architecture and design, various national and international non-governmental organisations, which encourage active participation by raising public awareness, have taken many initiatives to revitalise public spaces. (Rauws, 2016; Ismail & Said, 2015). At the heart of these initiatives is the idea of place-making (Orac & Dagli, 2024). There are basic principles that should be considered from the idea generation stage to the post-use phase to realise the practice of placemaking (Project for Public Spaces, 2016; Schlebusch, 2015). The study aims to examine the projects undertaken by national and international architecture-based NGOs to create quality public spaces that contribute to the well-being of society, based on the principles of placemaking. In this way, it is hoped that it will be a guide for practitioners and a contribution to the literature by identifying the factors that should be considered in the creation of high-quality public spaces from the idea stage to the post-use process.

2. PLACE MAKING AND ITS PRINCIPLES

Building sustainable quality public spaces is a complex process that depends on many factors (Antonić et al., 2023). The non-governmental organisation PPS (Project for Public Spaces), which develops public space projects with the involvement of many interdisciplinary professionals such as architects, urban planners and environmental psychologists, has defined 11 basic principles for transforming public spaces into lively meeting places. These 11 principles are grouped under the headings of 'Underlying Ideas', 'Planning Techniques', 'Translating Ideas into Action' and 'Implementation' and describe the journey from the idea stage to post-implementation. (Table 1) (PPS, 2016).

Table 1. Stages And Principles of The Placemaking Process

Underlying Ideas	1. The Community is The Expert One of the starting points of creating quality public spaces is to establish a connection between the people living there and the place. (Ellery ve Ellery, 2019). Society can develop a sense of belonging to a place by taking into account the place-specific values and aspirations of individuals.
	2. Create a place, not a design The public space should create a sense of community and comfort for the user by establishing strong relationships with its surroundings. Various physical elements (urban furniture) should create an image of comfort (Mehta, 2014).
	3. Look for Partners For the sustainable success of public spaces, it is important to have partners who support the development. Selecting different stakeholders such as local institutions, museums, schools, etc. is beneficial at many stages, from the project's conception to its future support (Brinkø & Nielsen, 2017).
	4. They always say “It can’t be done.” It is not really the job of architects, urban and regional planners, traffic engineers to create places. There will therefore be obstacles to the creation of liveable public spaces. The production of small-scale interdisciplinary projects will help to overcome these challenges (Loh, 2019).
Planning Techniques	5. You can see a lot just by observing Observing the spatial behaviour of individuals, considering their preferences, will contribute to the active use of public space. Observing the changing desires of individuals after the public space has been built will contribute to social and economic sustainability (Sadeghi et al., 2022).
	6. Have a vision It is very valuable for the public space to create a unique image by having activities that can reflect the values specific to the place (Aquilino et al., 2021).
Design phase	7. Form supports function It should be determined which activities the space serves and whether the form allows the determined functions or not (Jacobs & Appleyard, 1987).
	8. Triangulate In public spaces, social interaction can be enhanced by considering the relationship between urban furniture. For example, designing the coffee trolley to interact with other amenities such as litter bins, telephone benches, etc. will enable the community to communicate (Whyte, 1980).

	9. Experiment: Lighter, Quicker, Cheaper In order to achieve long-term change in public spaces, small developments in the beginning are very beneficial in terms of time, cost and effort (Xia ve Mo, 2023). Elements such as seating, public art, pedestrian crossings, murals, etc. help to enliven public spaces in a quick and practical way.
Implementation	10. Money is not the issue The fact that the public space attracts attention encourages investors to invest more in the area. In this way, the public space becomes more and more vibrant and the investment pays for itself (El-Husseiny & Kesseiba, 2012).
	11. You are never finished It is valuable to build quality public spaces that can respond to the changing demands of users and have flexible management. Renewable and changeable public spaces should be designed (Whyte & Gann, 2001).

Source: (PPS, 2016)

3. METHOD

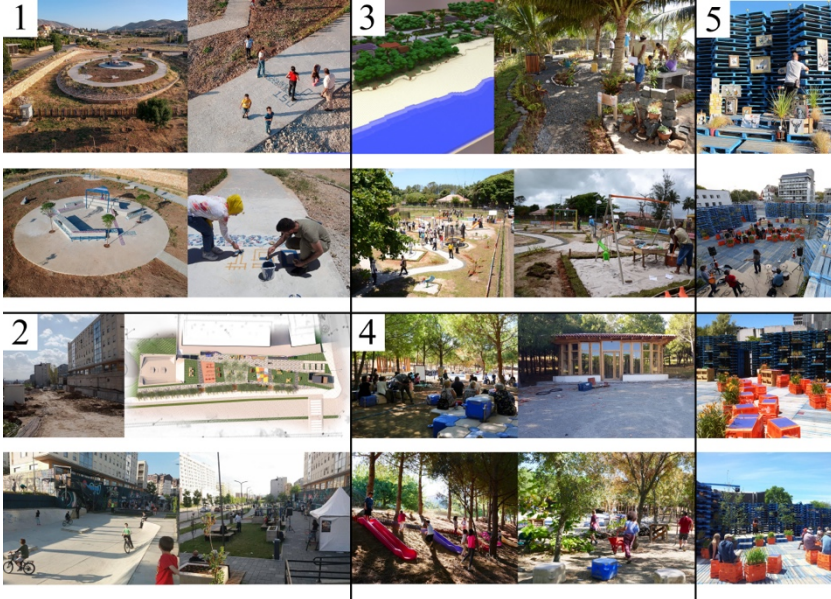
Areas left idle due to various social and economic reasons such as migration, war, natural disasters are transformed into public spaces based on the practice of placemaking. Various non-governmental organisations active in the field of architecture and design carry out various projects based on community participation in order to transform idle areas into public spaces. The study analyses 5 projects implemented by NGOs with the aim of transforming areas that have become derelict due to various social and economic problems into liveable public spaces, according to the principles of placemaking proposed by PPS (Project for Public Spaces). A comprehensive framework is provided through a selection of national and international examples. Information and pictures of the selected projects are presented in Table 2 and Figure 1. NGO project reports on their websites are carefully read and analysed for the application of placemaking principles. In this way, the principles that are neglected in projects aimed at creating quality public spaces from the idea stage to the post-implementation phase are identified. It

aims to help improve the process of creating quality public spaces by identifying the elements that need attention.

Table 2. Information on the Analysed Projects

Project order	Project name	Project Location	Project Year	NGO	Reason for becoming idle
1	Public Space for Dialogue	Majdel Anjar-Lebanon	2021-2022	Catalytic Action	War- Economic Insufficiency
2	Building Peace In Kosovo	Pristine-Kosovo	2015-2017	Block by Block -UN-Habitat	Political Conflict-Poverty
3	Rebuilding The Waterfront In Manakara	Manakara-Madagascar	2016-2017	UN-Habitat	Cyclone-Hurricane
4	Açık Alan Gökçeada	Çanakale-Turkey	2021	Herkes için Mimarlık	Migration
5	Pallet Pavilion	Christchurch-New Zealand	2012	Gap Filler	Earthquake

Figure 1. Post-Application Photographs According to Project Order

4. PLACES TRANSFORMED FROM IDLE AREAS INTO PUBLIC SPACES

The project reports were evaluated according to 11 place-making criteria defined by the Project for Public Spaces (NGO). The selected projects were analysed and numbered in the same order according to each of the above criteria (Table 1.). First, general information about the project is given. The criteria were then assessed separately for each project. First, general information about the project is given. The criteria were then assessed separately for each project.

4.1.Public Space for Dialogue

Lebanon, which has experienced many wars in its recent history, has been severely damaged socially and economically. Several urban transformation projects are planned to help rebuild the country (Demirsoy, 2006). In addition to large-scale projects, small-scale projects that focus on hearing the voice of the user are being implemented by NGOs in many parts of the country. One of them, Public Space for Dialogue, is a participatory project that aims to transform an idle area in Majdel Anjar, Lebanon into a quality public space using placemaking methodology (CatalyticAction, 2021; CatalyticAction, 2022).

Evaluation according to placemaking principles

1. The youth living in Majdel Anjar received training on public space, place-making, participatory approach, social research and were involved in every stage of the project from the idea process to the implementation phase. The youth presented and discussed the draft public space project to the municipality and the community. Therefore, the fact that local people and administrators came together and discussed ideas is proof that the community is seen as an expert.

2. The tables in the public space are designed for the use of individuals with wheelchairs. Visual appeal is provided by using colourful mosaics on the floor, seating areas and amphitheatre. Thus, a sense of comfort is created by developing a design that appeals to all segments of the society. Thermal comfort has also been addressed through the construction of a steel canopy to shade the amphitheatre and the planting of trees.
3. International Alert (aid organisation), the municipality of Majdal Anjar, the Swiss Embassy in Beirut (funder), CatalyticAction (NGO) and young people from Majdal Anjar are partners in the project.
4. It is seen that young people living in the region rather than experts from various sectors such as architects, urban and regional planners or environmental scientists, were involved in the idea process of the project.
5. It is stated that a lot of field observation is done by the trained young people to better understand the needs of the users.
6. Although the opinions of local people are valued during the project process, the project report does not state that any activities are planned to revitalise the area.
7. The project has designed an active zone for public recreational activities. Distance markers are placed on the ground to encourage walking or running along an oval path. In this way, form supports function.
8. Placing play stations with monkey bars, talking pipes and fun concrete blocks around the perimeter of an oval jogging path can help a walker communicate with children.

9. Concrete blocks, distance markers, coloured ceramic tiles, trees are simple and inexpensive ways to enliven the public space in the project.
10. The project report and visuals show that there is no business or enterprise in the public space. Therefore, there is no element to support the economic sustainability of the project.
11. Although the project report states that the focus is on the impact of public space on young people and society, there is no mention of any initiative to address changing aspirations and needs.

4.2. Building Peace in Kosovo

Kosovo is one of the poorest countries in Europe and has been in a protracted conflict with Albania and Serbia throughout history. The recent rapid population growth emphasises the need for well-designed public spaces. Building Peace in Kosovo is the first project organised by UN-Habitat (NGO) to improve public spaces in Europe. The project aims to revitalise the ‘Sunny Hill’ market place in Pristine, the capital of Kosovo, which has lost its function and started to deteriorate, and transform it into a quality public space (Block by Block, 2024; Bllok pas Blloku Prishtinë, 2016).

Evaluation according to placemaking principles

1. Workshops are organised with more than 70 residents in Pristine and their opinions and suggestions are taken for the redesign of the area. The locals found a way to visualise their ideas through the Minecraft game and were involved in the design process. Therefore, by valuing the power of the public's ideas to improve the public space, the community has been put in the position of experts.

2. The project, which includes green areas, comfortable seating, playgrounds and a skateboard park, provides a comfort zone by catering to the needs of different groups.
3. The Block by Block Foundation (NGO), UN Habitat (NGO), the Municipality of Pristina and the people of Pristina are partners in the project.
4. The public turn their ideas into designs and present them to the Mayor of Pristine and other professionals involved in the city. The ideas of the public, the administration and various other city experts come together. A brainstorming process is carried out and new ideas to improve the project are discussed.
5. It is stated that observations were made during a field trip with the public before the project started.
6. This project, which was created by discussing the ideas of the people of Pristine, takes into account the wishes of different groups. For example, activity areas such as reading corners, footbridges, skate parks, playgrounds, seating areas and markets have been developed to meet the needs of people of all ages.
7. By levelling the public space, ramps for the disabled and a skateboard park have been created. The form was reorganised according to the needs of the space. The result is an active space.
8. Many functions are organised intertwined in the public space. For example, the integration of seating units, playgrounds, sandpit and reading units is very strong. Therefore, this can support the strengthening of communication between the community.

9. In the project, simple, low-cost but effective tools such as green areas, murals, books and seating were used to bring the public space back to life.
10. During the design process, the local people stated that the truck sales area in the project area should be removed and a more modern market should be found. In the implementation process, the truck has been removed and a modern shop has been built to meet the needs of the public. This was a step towards contributing to the economic sustainability of the public space.
11. Although the process from the idea stage to the implementation stage was managed quite well, it is seen that no action was taken for post-use evaluation. It is observed that the social media page opened for the project did not post after the project was completed.

4.3.Rebuilding The Waterfront In Manakara

Manakara is an administratively and economically important city on the south-east coast of Madagascar. Known as the Pearl of the Indian Ocean, Manakara has been hit by cyclones and hurricanes caused by climate change. The economic crisis of 2009 further fuelled the abandonment of public spaces. The 'Rebuilding The Waterfront In Manakara' project, run by the NGO Block by Block, aims to bring Manakara's unusable public spaces back into use with the people who live there (Block by Block 2024a; Block by Block 2024b; Bllok pas Blloku Prishtinë, 2016).

Evaluation according to placemaking principles

1. The project was carried out with 40 people from Manakara. It aims to inspire projects with wider participation in the region. The ideas and thoughts of the residents played an important role in shaping the project.

2. The project aims to transform the area into a fun public space for everyone to enjoy. To this end, spaces have been designed to appeal to different groups, such as garden playgrounds and beach volleyball courts. The aim is to improve social cohesion and a sense of belonging.
3. Although the project was implemented by UN-Habitat (NGO) and residents, it is noteworthy that the project report does not mention any national or international organisation that could provide financial support.
4. It is noted that designers, project managers and civil engineers are involved in the project phase. Therefore, the involvement of different professional groups in the project process will enable different ideas to emerge.
5. There is no indication that field observations were carried out during the project.
6. The project aims to develop a vision by designing public spaces with place-specific functions. For example, beach volleyball, entertainment activities, playgrounds, parks and gardens have been designed to realise place-specific activities that overlap with the values of the society.
7. Functions served by the form are placed in the project area. For example: beach volleyball, sand pools, garden paths with site-specific plants.
8. It can be seen that the design decisions in the project are made in such a way that different functions are related to each other. This makes it easy for the community to communicate with each other.
9. The lack of funding and the poor economic situation of the country encouraged the use of local and cheap materials in the design of the public space. Light touches such as concrete blocks, planting, volleyball nets, creating

paths with pebbles have been used to revitalise the public space.

10. The project report and visuals show that there is no commercial enterprise in the public space. Therefore, no element is identified that will contribute to the economic sustainability of the region.
11. Once the project has been implemented, it is clear that no studies have been carried out to address changing needs and requirements. Even though the project has the flexibility to meet changing needs, there has been no post-use evaluation of the public space.

4.4.Açık Alan Gökçeada

Gökçeada has been subject to migratory movements as a result of the various policies that have been applied to the region throughout history (Kahraman, 2005). Migration has influenced the ethnic diversity and population density of the island. Today, the island is home to Greeks and many other ethnic groups from different parts of Anatolia (Aktepe, 2009). In multi-ethnic communities, the unifying power of public spaces, the shared areas of the city, is very valuable. In these societies, public spaces should play a unifying role, not a divisive one. The 'Open Space Gökçeada' project aims to transform an unused area into a livable public space by creating a common platform where different ethnic groups living on the island can share their ideas (Eker, 2021a; Eker, 2021b; Mekânda Katılımcı Yöntemlerle Kamusal Alan Tasarımı Projesi, n.d.; Herkes için Mimarlık, 2021).

Evaluation according to place making principles

1. The project, which has involved 150 participants from diverse demographic and age groups, focuses on the needs, demands and aspirations of local people. Using a participatory approach to design and implementation, the

project draws on the knowledge, skills and experience of local people.

2. During the project, workshops were organised for young people, children, adults and educators. The project reaches out to many different segments of society, creating a sense of community and comfort. They strengthen the image of comfort by aiming to design flexible public spaces that serve many different functions. For example, tree-lined green spaces can be used for open-air cinemas, painting workshops and yoga.
3. UNDP Turkey Accelerator Lab and Japan Team 'Sotonoba', Marmara Municipalities Union, Gökçeada Municipality, Japan Innovation Network, 'Herkes İçin Mimarlık' (NGO) and local people are the partners of the project. The implementation of the project with the cooperation of many national and international actors provides financial support and supports the collective learning process.
4. The involvement of educators and various professionals (architects, engineers, contractors, site managers, craftsmen, etc.) in the project process leads to the emergence of many different ideas. In addition, the fact that the basic idea of the project originates from the Sotonoba team in Japan and has been adapted to the cultural and social conditions in Turkey, leads to the discussion of many ideas in this process.
5. Although the project process took place at the time of Covid 19, it is noted that field observations were made before the implementation phase began. The workshops carried out during the design process had to take place in a digital environment. However, this was seen as an opportunity to learn digital tools.

6. The idea for the project came from Sotonoba, a team from the UNDP Acceleration Lab in Japan. The team proposed a structure and landscaping that would meet the diverse needs of users in the project area. However, taking into account the local climatic conditions and cultural values of the region, the project was renewed by the Turkish branch of the project, 'Herkes için Mimarlık' Association. In this way, a new vision has been developed, considering the needs and site-specific values of the region (open-air cinemas, meditation classes, etc.).
7. The form of the project area serves the designed functions. For example, the slides in the playground are placed using the natural slope of the ground. The trees in the area are designed for activities such as meditation and yoga, which benefit from being in touch with nature.
8. Modular seating units that provide flexibility in the organisation of the public space will help the community to communicate with each other. This makes it easier to start conversations between people doing different activities.
9. Waste materials such as pontoons, pallets, fencing, gravel and metal pipes have been used to organise the project area. This makes the implementation process quick and practical.
10. The project involves the construction of a structure called the Rotunda and landscaping. However, there is no commercial enterprise in either the structure or the landscaping. Therefore, the project does not include an element that will trigger the economic sustainability of the public space.
11. The project aims to design the public space in such a way that it can respond to changing demands and needs.

However, there is no post-use evaluation on the social media account set up for the project or on other platforms.

4.5.Pallet Pavilion

Christchurch, the largest city on New Zealand's South Island, has experienced a series of earthquakes since 2010, which lasted for almost two years and resulted in massive material damage. In response to the earthquake, an interdisciplinary team of creative professionals including art coordinators, academics, project managers, designers and architects founded Gap Filler. The Pallet Pavilion is a community meeting centre that will host a variety of events, inviting participation and interaction, built from more than 3000 recycled pallets. The project was built on the site of Crown Plaza, which was demolished after the earthquake. Designed for various social and cultural activities, the Pallet Pavilion has hosted many events (The Institute for Public Art, 2024; Gap Filler, 2024; Bennett & Halliday, 2013).

Evaluation according to place making principles

1. Although volunteers from the local community are involved in the implementation phase of the project, they are not present in the idea phase. Therefore, although the community benefited as a labour force in the project process, they were not able to transfer their ideas, wishes and knowledge.
2. The project was designed to respond to the loss of club rooms and meeting halls destroyed by the earthquake. Various unifying social and cultural activities were organised in the public space to bring together the community destroyed by the earthquake. The activities, aimed at all segments of society, strengthen the sense of belonging and the bond with the place.

3. The project was completed in a short period of two and a half weeks with the co-operation of more than 500 volunteers and more than 50 enterprises. There are many partners who will provide financial support and labour force to the project and contribute different ideas to the development of the project.
4. It can be seen that professionals from different disciplines are involved in the project design and implementation process. Conflicts of opinion are inevitable in a project that brings together professionals from many disciplines, such as civil engineers, landscape architects, lighting engineers and structural engineers. However, this process can contribute to the development of the project.
5. Even if the needs of the post-earthquake project area were considered by the professionals, it is not stated that field observations were made during the design process. The implementation of the project in a short period of time, such as six weeks, may have led to the observation phase being neglected.
6. Many entertainment centres in the region were destroyed after the earthquake. This project, which aims to address the lack of community centres where various social and cultural activities can take place, hosts many activities such as live music and open air cinema that serve the needs of the community.
7. Constructed from over 3000 recycled panels, the pavilion has a blue facade that hides a secret garden. The form of the project is designed according to the functions it serves, such as levelling stepped seating and successfully integrating landscape elements into the walls.
8. Flexible volumes can be created thanks to modular, easily movable furniture used in public space. Therefore, public

space has the potential to increase the communication of the society with each other by shaping according to the function it serves.

9. The public space was constructed from recyclable materials in order to temporarily utilise an area left idle after the earthquake. Pallets, plants, fruit crates, patio umbrellas and other easily removable and portable materials were used.
10. The project is designed to ensure the continuity of its economic sustainability. It hosts community events on certain days of the week and is rented by individuals or organisations on other days. In addition, the bars and cafes in the public space are staffed by young people who volunteer their time, thus providing financial support.
11. Once the project was implemented, no post-implementation evaluation of changing requirements was carried out.

5. CONCLUSION

The practice of placemaking is often used to transform derelict spaces into liveable public spaces by fostering a sense of community. Based on the practice of placemaking, various national and international non-governmental organisations carry out a wide range of projects to revitalise abandoned or dilapidated spaces in socially and economically damaged societies. However, an examination of the projects carried out by NGOs based on the practice of placemaking shows that there are shortcomings in the implementation of the process for many reasons, such as lack of infrastructure, legal restrictions and the vision of the project managers. The projects selected in the study are evaluated according to the criteria of the Placemaking Principle. The criteria

are analysed one by one for each project. The projects that fulfil the principles are summarised in Table 3 with a '+'.

Table 3. Evaluation Matrix of Selected Projects According to Placemaking Principles

<i>Projects</i>	<i>Public Space for Dialogue</i>	<i>Building Peace In Kosovo</i>	<i>Rebuilding The Waterfront In Manakara</i>	<i>Açık Alan Gökçeada</i>	<i>Pallet Pavilion</i>
<i>Placemaking Principles</i>					
<i>The Community is The Expert</i>	+	+	+	+	
<i>Create a place, not a design</i>	+	+	+	+	+
<i>Look for Partners</i>	+	+		+	+
<i>They always say “It can’t be done.”</i>		+	+	+	+
<i>You can see a lot just by observing</i>	+	+		+	
<i>Have a vision</i>		+	+	+	+
<i>Form supports function</i>	+	+	+	+	+
<i>Triangulate</i>	+	+	+	+	+
<i>Experiment: Lighter, Quicker, Cheaper</i>	+	+	+	+	+
<i>Money is not the issue</i>		+			+
<i>You are never finished</i>					

When analysing the projects according to the principles of placemaking, there are some shortcomings from the idea stage to the post-implementation process. However, it is clear that the post-implementation principles that contribute to the vitality and sustainability of the public realm are not sufficiently implemented. For example, economic sustainability is very valuable for the continued vitality of public spaces. However, most of the projects do not pay attention to the financial functioning of the public space. In addition, none of the selected projects were evaluated post occupancy. Society, as a living mechanism, is constantly changing and transforming. The ability of public spaces to respond to the demands and needs of users by following this process of change will contribute to their sustainability. Therefore, the design of the post- occupancy process during the construction of public spaces is very valuable for the sustainability of the public space. It is recommended that NGOs implementing placemaking projects understand the

importance of post- occupancy evaluation and carry out studies in this direction.

REFERENCES

- Aktepe, E. (2009). Gökçeada rehberi. 47 Numara Yayıncılık, İstanbul, 116 s.
- Antonić, B., Dimelli, D., Rotondo, F., Jiménez, A. D., & Economou, A. (2023). Placemaking within Urban Planning: Open Public Space between Regulations, Design and Digitalization. In Placemaking in Practice Volume 1 (pp. 99-126). Brill., ISO 690,
- Aquilino, L., Harris, J., & Wise, N. (2021). A sense of rurality: Events, placemaking and community participation in a small Welsh town. *Journal of Rural Studies*, 83, 138-145.
- Bennett, B., & Halliday, J. (2013). The Pallet Pavilion. *Landscape Architecture Australia*, (139), 47-51.
- Brinkø, R., & Nielsen, S. B. (2017). The characteristics to consider in municipal shared spaces. *Journal of Facilities Management*, 15(4), 335-351.
- Block by Block. (2024a). Building Peace In Kosovo. Available at: <https://www.blockbyblock.org/projects/kosovo> (accessed 14 May 2024).
- Block by Block. (2024b). Rebuilding The Waterfront In Manakara. Available at: <https://www.blockbyblock.org/projects/manakara> (accessed 14 May 2024) .
- Blllok pas Blloku Prishtinë. (2016, March 23). *Get to know and experience again with the Process and Outcomes of the Block by Block - Prishtina workshop: watch the film* [Video Attached] [Status Update]. Facebook. https://www.facebook.com/100069436426199/videos/912539442198681/?__so__=permalink

- CatalyticAction. (2021). Public space for dialogue. Available at: <https://catalyticaction.org/public-space-for-dialogue/> (accessed on 04.05.2024).
- CatalyticAction. (2022, December). CatalyticAction Impact Report 2022: Placemaking with Youth. Available at: <https://catalyticaction.org/wp-content/uploads/2023/12/CatalyticAction-Impact-report-2022.pdf> (accessed on 04.05.2024).
- Cremaschi, M. (2021). Place is memory: A framework for placemaking in the case of the human rights memorials in Buenos Aires. *City, Culture and Society*, 27, 100419.
- Demirsoy, M. S. (2006). Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere kentsel dönüşüm projesi örnek alan incelemesi) (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Eker, (2021a, April 28). Katılımcı yöntemlerle kamusal alan tasarımı: Çok ortaklı bir öğrenme deneyimi. Available at: <https://www.undp.org/tr/turkiye/blog/katilimci-yontemlerle-kamusal-alan-tasarimi-cok-ortakli-bir-ogrenme-deneyimi> (accessed on 12.05.2024).
- Eker, (2021b, September 30). Gökçeada'da katılımcı yöntemlerle tasarlanan kamusal alan, bir topluluk merkezi olarak hayata geçiriliyor. Available at: <https://www.undp.org/tr/turkiye/news/gokceadada-katilimci-yontemlerle-tasarlanan-kamusal-alan-bir-topluluk-merkezi-olarak-hayata-geciriliyor> (accessed on 12.05.2024).
- El-Husseiny, M. A., & Kesseiba, K. (2012). Challenges of social sustainability in neo-liberal Cairo: Re-questioning the role of public space. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 68, 790-803.

- Ellery, P. J., & Ellery, J. (2019). Strengthening community sense of place through placemaking. *Urban planning*, 4(2), 237-248.
- Gap Filler. (2024). Pallet Pavilion. Available at: <https://gapfiller.org.nz/project/pallet-pavilion/> (accessed on 15.05.2024).
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L., & Knuiman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. *Journal of environmental psychology*, 32(4), 401-409.
- Herkes için Mimarlık. (2021). Açık Alan Gökçeada. Available at: <https://herkesicinmimarlik.org/calismalar/acik-alan-gokceada/> (accessed on 14.05.2024).
- Ismail, W. A. W., & Said, I. (2015). Integrating the community in urban design and planning of public spaces: a review in Malaysian cities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 357-364.
- Jacobs, A., & Appleyard, D. (1987). Toward an urban design manifesto. *Journal of the American planning association*, 53(1), 112-120.
- Kahraman, S. Ö. (2005). Gökçeada'da göçlerin nüfus gelişimi ve değişimi üzerine etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3(2), 39-54.
- Khemri, M. Y., Melis, A., & Caputo, S. (2020). Sustaining the Liveliness of Public Spaces in El Houma through Placemaking. The Case of Algiers. *The Journal of Public Space*, 5(1), 129-152., ISO 690.
- Loh, C. G. (2019). Placemaking and implementation: Revisiting the performance principle. *Land Use Policy*, 81, 68-75.
- Mehta, V. (2014). Evaluating public space. *Journal of Urban design*, 19(1), 53-88.

- Mekanda Katılımcı Yöntemlerle Kamusal Alan Tasarımı Projesi, (n.d.). Home [Facebook Page]. Facebook. Retrieved May 14, 2024, from <https://www.facebook.com/people/Mekanda-Kat%C4%B1l%C4%B1mc%C4%B1-Y%C3%B6ntemlerle-Kamusal-Alan-Tasar%C4%B1m%C4%B1-Projesi/100068511227503/>
- Orac, E., & Dagli, U. U. (2024). Successful criteria for placemaking process in contested spaces: Evaluation of non-governmental organisations at Ledra Street Crossing Point in Nicosia. *URBAN DESIGN International*, 29(1), 56-74.
- Project for Public Spaces. (2016). What is placemaking? Available at: http://www.pps.org/reference/what_is_placemaking/ (accessed on 14.04.2024).
- Rauws, W. (2016). Civic initiatives in urban development: self-governance versus self-organisation in planning practice. *Town Planning Review*, 87(3), 339-361.
- Sadeghi, A. R., Shahvaran, F., Gholami, A. R., & Feyzabi, T. (2022). Toward behavior-based placemaking: the evolution of place concept in urban design knowledge. *International Journal of Human Capital in Urban Management*, 7(3).
- Schlebusch, S. (2015). Planning for sustainable communities: Evaluating place-making approaches. *Agriculture, Forestry and Fisheries*, 4(4), 59.
- The Institute for Public Art. (2024). Pallet Pavilion. Available at: <https://www.instituteforpublicart.org/case-studies/pallet-pavilion/> (accessed on 15.04.2024).

- Thomas, D. (2016). Placemaking: An urban design methodology. Routledge.
- Turok, I. (2015). Redundant and marginalized spaces. Cities and Economic Change; Paddison, R., Hutton, T., Eds, 74-93.
- Whyte, W.H. (1980), “The social life of small urban Spaces”, in Kent, F. (Ed.) The Social Life of Small Urban Spaces, Project for Public Spaces, New York, NY, pp. 10-16.
- Whyte, J., & Gann, D. M. (2001). Closing the loop between design and use: post-occupancy evaluation. Building Research & Information, 29(6), 460-462.
- Xia, J., & Mo, M. F. (2023). Reutilization of Idle Space in Village Under Light Intervention Theory. In Proceedings of the 2nd International Conference on Culture, Design and Social Development (CDSD 2022) (pp. 18-33). Atlantis Press.

AN APPROACH TO CONSERVATION AND RESTORATION PRACTICES IN THE CONTEXT OF “EFFICIENCY”¹

Semih ŞENER²

Gamze KAYMAK HEINZ³

1. INTRODUCTION

The primary goal of architectural conservation is to transmit cultural heritage, a shared human value, to future generations in its most authentic form. Different methods apply depending on the preservation state of each structure. Restoration is one such method, involving substantial intervention and inherent risks, which necessitate caution.

Preliminary studies focused on "efficiency"—preserving original values with minimal intervention—can be undertaken with an aim to minimize risks. This process seeks scientifically sound answers to "what" and "how" to preserve, embracing visionary and innovative approaches. Collaboration across disciplines and institutions can significantly enhance efficiency in restoration projects. By incorporating interdisciplinary work and innovative strategies, restoration efforts can achieve more efficient and effective outcomes.

¹ This study was derived from the master's thesis prepared by Semih Şener under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Gamze Kaymak Heinz.

² M. Arch. Semih Şener, Istanbul Beykent University, Graduate School of Education, Department of Architecture, semihseener@outlook.com, ORCID: 0000-0001-9879-1637.

³ Assoc. Prof. Dr. Gamze Kaymak Heinz, Istanbul Beykent University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture, gamzekaymak@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9667-0858.

2. ARCHITECTURAL RESTORATION THEORY

The formation of modern conservation theory was significantly influenced by the debates and outcomes of restoration practices at the end of the 19th century. Society was divided into two camps: those advocating for restoration and those opposing it in favor of preservation. Two notable figures of this era are Viollet-le-Duc (1858–75/1990), who supported cleaning monuments of later additions and returning them to their original state, and John Ruskin (1903), who harshly criticized such extensive interventions. Alois Riegl (1929) contributed to this discourse by asserting that "every period is unique and equally valuable." He introduced a "value theory" to identify the inherent values of a monument, promoting scientific and objective decision-making prior to any intervention. This approach laid the groundwork for the international Venice Charter, which reflected the perspectives of those theorists and has served as a key reference in modern conservation efforts.

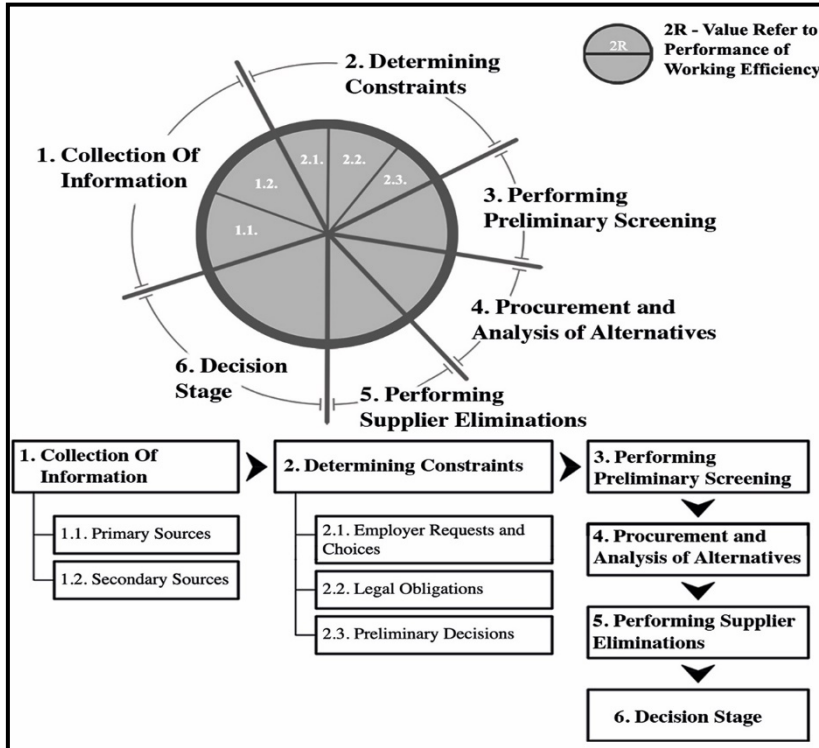
3. EFFICIENCY IN RESTORATION

Efficiency in architectural restoration refers to a scientifically accepted process model to preserve and transfer a monument's values into the future as is. This model is comprised of six stages: gathering information, identifying evidence, preliminary screening, providing and analyzing alternatives, selecting suppliers, and making decisions. Each stage can be further detailed based on the specific conditions of the monument under restoration (Fig. 1).

Incorporating technological advancements, including digital design, precise measurements, data analysis, simulations, artificial intelligence, rapid data processing, risk analysis, and decision support systems can further enhance efficiency. Additionally, innovative approaches, including nanotechnology,

which improve material durability, should be integrated into the process to ensure comprehensive and effective restoration.

Figure 1. “Efficiency” Diagram in Restoration

Source: (created by the 1st author).

4. A REVIEW OF THE EFFICIENCY CONCEPT / CASE STUDIES

The Venice Charter emphasizes the use of all scientific and technical means to assist in the study and preservation of architectural heritage (Article 2). It advocates new functions, which facilitate the preservation of monument, provided these new uses would not alter the structure's plan and decorations (Article 5). Furthermore, it allows for the use of contemporary techniques, where traditional methods are proved to be

insufficient (Article 10), while prioritizing the goal of preserving the monument.

Accordingly, five case studies of restoration projects—three from Europe and two from Turkey—were selected for analysis. Each of these sites was initially in a state of beyond repair. The analysis focused on the innovative approaches and process management used during their restoration, evaluating their impact on efficiency and preservation outcomes.

4.1. Reichstag Building (German Parliament)

The Reichstag Building in Berlin was constructed between 1884 and 1894, designed by architect Paul Wallot following a competition. Serving as the seat of the German Federal Parliament, the building holds significant historical and symbolic value. Inspired by Renaissance architecture, the Reichstag features symmetrical arrangements, columns, arches, and decorative elements characteristic of the Neo-Renaissance style.

In 1933, the building was severely damaged by arson. After World War II, it was temporarily used by West Germany. The building's dome was completely demolished in 1954. Following the construction of the Berlin Wall in the 1960s, the Reichstag remained largely unused for many years. During this period, the building's structural elements deteriorated, ceilings were damaged, and plaster fell off, but the foundation stones and certain original elements survived (Fig. 2).

4.1.1. Restoration of the Reichstag Building

After the reunification of East and West Germany, the goal was to reuse the Reichstag Building as the Federal Parliament's seat, given its significant place in urban memory and symbolism regarding the World War II. In 1993, an international architectural competition was held, which Norman Foster won

with his proposal of a vast 30,000 m² shell-cover extending to Platz der Republik.

Foster's initial concept of covering the building with a large protective canopy was re-evaluated under Schultes' master plan. Foster revised his design to preserve Wallot's original layout, introducing a symbolic transparent dome. This hemispherical structure, integrated with the interior, allows visitors to view the city panorama and observe the parliamentary chamber below. This design symbolizes "granting the public the right to oversee," reflecting the new Germany's commitment to democracy.

The restoration was further enhanced by converting the building into a museum, including a public restaurant, providing visitors with opportunities to explore the architectural and historical significance of the Reichstag (Fig. 3).

Figure 2. Reichstag Building before Restoration (1946).

Figure 3. Reichstag Building after Restoration

Source: (<http://ecococos.blogspot.com/2011/05/historia-de-los-huertos-urbanos-ii-dig.html>).

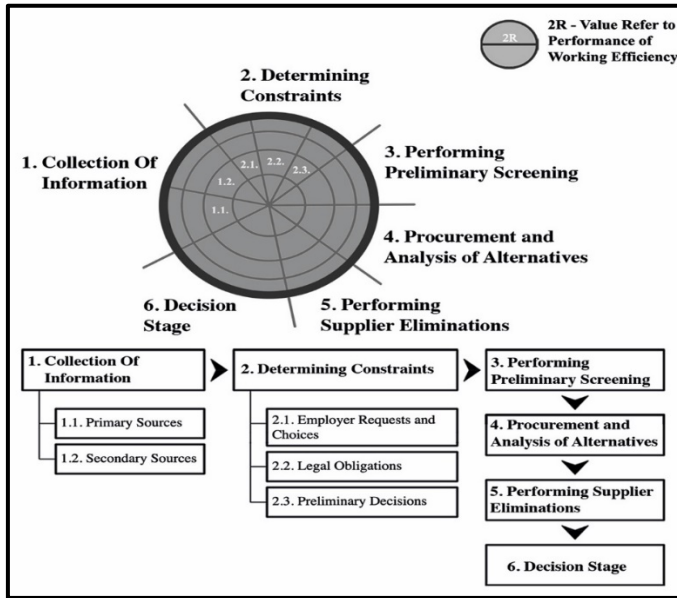
Source: (<https://pixabay.com/tr/photos/deutscher-bundestag-reichstag-binas%C4%B1-4965585>).

4.1.2. A Review of the Reichstag Building Restoration in the Context of Efficiency

The restoration of the Reichstag Building was managed transparently through a competition, balancing client requirements and legal necessities to facilitate efficient preliminary decisions. Even the winning design underwent comprehensive evaluation and refinement, ensuring all ideas were meticulously developed before final decisions were made. During the restoration, efforts focused on preserving the Reichstag's historical value while adapting it for modern use. The original facade elements and details were carefully restored to maintain the building's characteristic features. Energy efficiency and sustainability were prioritized through the installation of solar panels on the roof and the implementation of smart automation systems. The innovative parametric design of the new glass dome provided an aesthetic enhancement and allowed visitors to experience panoramic views of the building and its surroundings.

In summary, the restoration of the Reichstag Building was characterized by efficient planning and transparent management, resulting in the preservation of its original character and the continuity of cultural heritage (Fig. 4).

Figure 4. Review Scheme for the Restoration of the Reichstag Building

Source: (created by the 1st author).

4.2. Basilica of Siponto

Built in the 12th century, the Basilica di Siponto was part of a significant episcopal monastery located in the ancient port city of Siponto in Italy's Puglia region. By the 13th century, earthquakes and possibly tsunamis had left the monastery in ruins, with only partial sections surviving (Fig. 5). Representing the religious faith of the Early Christian period, the ruin was transformed into a major touristic attraction in 2016 through the work of sculptor and scenographer Edoardo Tresoldi.

4.2.1. Restoration of Siponto Basilica

In 2016, the Italian Ministry of Cultural Heritage and Activities launched the Siponto Archaeological Park conservation and development project. As part of this initiative, Edoardo Tresoldi created an innovative installation titled "Dove

l'arte ricostruisce il tempo" ("Where art reconstructs time"), which received numerous awards. The restoration aimed to both preserve the existing ruins and provide visitors with an experience of the ancient monastery's atmosphere. Tresoldi used wire mesh to partially recreate the structure rather than fully reconstructing the building.

The installation as built over the remnants of original columns, uses 4,500 meters of wire mesh, stands 14 meters high, and weighs approximately 7 tons. The cost of the five-month project was 900,000 Euros. Intended to accompany the basilica ruins, the structure largely retains the original scale and features striking light and shadow play. Due to its transparent look, the local community has dubbed it the "Ghost Church" (Fig. 6).

Figure 5. Siponto Archaeological Park and Basilica before Restoration

Figure 6. Siponto Basilica after Restoration

Source: (<https://www.sitiarcheologiciditalia.it/parco-archeologico-siponto/>).

Source: (<https://xxi.com.tr/i/gecmisten-gelen-hayal>).

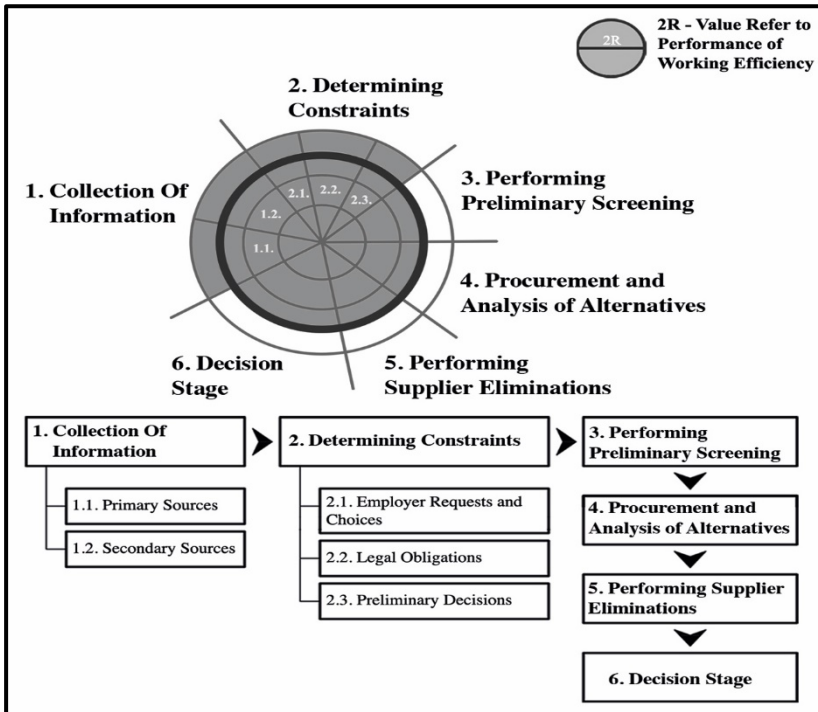
4.2.2. A Review of Siponto Basilica Restoration in the Context of Efficiency

The restoration of the Siponto Basilica is characterized by an innovative approach using wire-mesh. Unlike traditional architecture, this method creates a transformed landscape that allows the context to be felt. Tresoldi's work aims to resolve the tension between past, present, and future, blending the languages of history and modern art. In the Siponto Basilica, the goal is to create a dialogue between archaeology and contemporary art,

presenting a global vision within the complex temporal relationship between past and present evidence. This bold and unique approach creates an impactful structure that embraces human presence and offers a distinctive experiential reality, facilitating the re-experiencing of archaeological heritage and the environment.

However, the restoration process prioritized the client's wishes and preferences, leading to criticisms, conflicts, and discussions, and hindering the consideration of different perspectives (Fig. 7).

Figure 7. Review Scheme of the Restoration of Siponto Basilica

Source: (created by the 1st author).

4.3. Bad Hersfeld Monastery

The monastery complex in Bad Hersfeld, Germany, which includes a church, residences, gardens, and workspaces, was built

in the 9th century and became an important religious and cultural center throughout the Middle Ages. However, during the Seven Years' War in 1761, most of the monastery buildings were significantly damaged and destroyed. The most notable structure of the monastery is the collegiate church known as Stiftsruine.

Stiftsruine, a large Romanesque Basilica, remains partially intact with elements like walls, arches, and columns still standing despite the ravages of time, surviving as a ruin (Fig. 8). Initial preservation measures for the monastery ruins were taken during the 19th century. The early approach focused on demolition, aiming to repair the walls and uncover the basement. In 1895, the decision was made to demolish the collapsed southwest corner of the structure, but this was reversed the following year, and the demolished sections were instead enclosed by walls. Consequently, despite being recognized as a historic monument, the ruin still needed significant restoration for the purposes of stability and aesthetics (Smit, 2018).

4.3.1. Restoration of Bad Hersfeld Monastery

The restoration efforts at the Bad Hersfeld Monastery required a series of challenging technical and architectural interventions to preserve and reinforce the ruins. Today, the remnants of the church are open to visitors and serve as a cultural venue for various events. Now, the monastery is famously known for hosting the Bad Hersfeld Festival, one of Germany's oldest theatrical festivals, dating back to 1951. This festival has grown into a major cultural event, attracting national and international theatrical companies. It aims to support the art of theater, promote new productions, and provide audiences with diverse theatrical experiences.

For many years, the Bad Hersfeld Monastery remained vulnerable to environmental effects until it was protected and repurposed through an architectural competition held in 1958 to

organize the festival area. The competition was won by Frei Otto, known for his innovative and lightweight structures. It took nearly a decade to implement Otto's designs.

Frei Otto's winning proposal featured a tensile and temporary canopy inspired by natural forms, designed to cover the main festival event space without damaging the historic site. His design included a radial tent roof of approximately 1400 m², supported by a 36 m high structure. This canopy, which can be extended over the auditorium with the aid of 22 motors, provides protection for the festival's main activities (Fig. 9).

Figure 8. Status of Bad Hersfeld Monastery before Restoration

Figure 9. Bad Hersfeld Monastery after Restoration

Source: (Smit, 2018, 201, Res. 182).

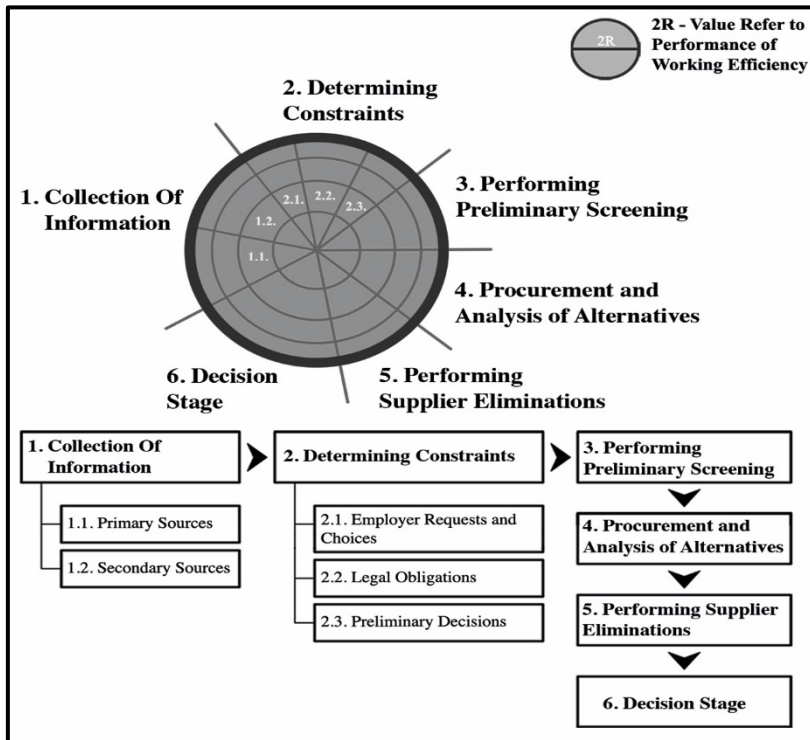
Source: (<https://velabran.com/project/bad-hersfelder-festspiele>).

4.3.2. A Review of Bad Hersfeld Monastery Restoration in the Context of Efficiency

Known for his innovative and lightweight structures, inspired by natural forms and tensile constructions, Frei Otto applied the same approach in the restoration of Bad Hersfeld Monastery. His use of innovative materials and techniques promoted the minimal use of resources, ensuring that the original fabric of the historical site was preserved without damage. This approach achieved an aesthetic and functional harmony with the surrounding environment, while maintaining the original character of the site.

Otto's innovative design not only preserved the historical integrity of the site but also significantly enhanced the efficiency of the restoration process. The integration of sustainable and aesthetic principles demonstrated that innovative approaches in restoration can yield substantial benefits (Fig. 10).

Figure 10. Evaluation Scheme of the Restoration of Bad Hersfeld Monastery

Source: (created by the 1st author).

4.4. Esma Sultan Mansion

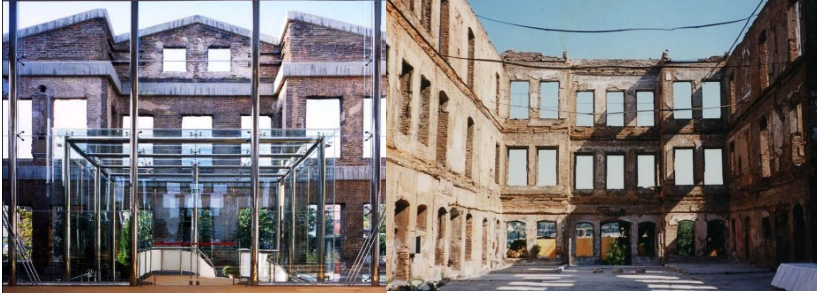
This waterfront mansion, built between 1873 and 1877 upon instructions by Sultan Abdülaziz as a wedding gift for his daughter Esma Sultan, is located on the Bosphorus in Istanbul and reflects the Neo-classical architectural style of the Ottoman period. Until it suffered a fire in 1975, the mansion changed hands several times and was used for various functions, including a

school, workshop, and storage facility. The fire destroyed all the wooden parts of the mansion, leaving only the exterior masonry walls standing as a skeletal structure (Fig. 11).

After losing its roof, the remaining walls also suffered from erosion over time, turning the structure into an empty, ruinous shell (Terece and Öymen Gür, 2021). Given the extent of the damage, the efforts to repurpose the building required a comprehensive restoration process that focused on preserving as much of the damaged structure as possible.

Figure 11. Esma Sultan Mansion before Restoration

Figure 12. Esma Sultan Mansion after Restoration

Source: (<http://www.kongreportali.com/the-marmara-esma-sultan>).

Source: (<https://www.gadarchitecture.com/tr/esma-sultan>).

4.4.1. Restoration of the Esma Sultan Mansion

In 1990, the Esma Sultan Mansion was purchased by The Marmara Hotel chain and underwent restoration and repurposing by Gökhan Avcıoğlu & GAD Architecture in 2001 to host meetings, conferences, weddings, and other events. Due to the extent of the damage, detailed information on the original layout and structural elements was unavailable. As a result, the preservation approach was based on shaping the new functions around the remaining structure. The restoration began with the reinforcement of the remaining exterior walls from the fire. To

prevent further damage, a transparent inner shell of glass and steel was installed inside, without touching the existing walls (Fig. 12).

The building was redesigned as a single open space on each floor, connected by a spiral staircase with wooden steps, steel railings, and handrails. The new inner shell and additional components for infrastructure, lighting, and security systems were designed to avoid imposing any physical load on the structure. This approach allowed for the preservation of the mansion's historical character while meeting modern functional requirements.

4.4.2. A Review of the Esma Sultan Mansion Restoration in the Context of Efficiency

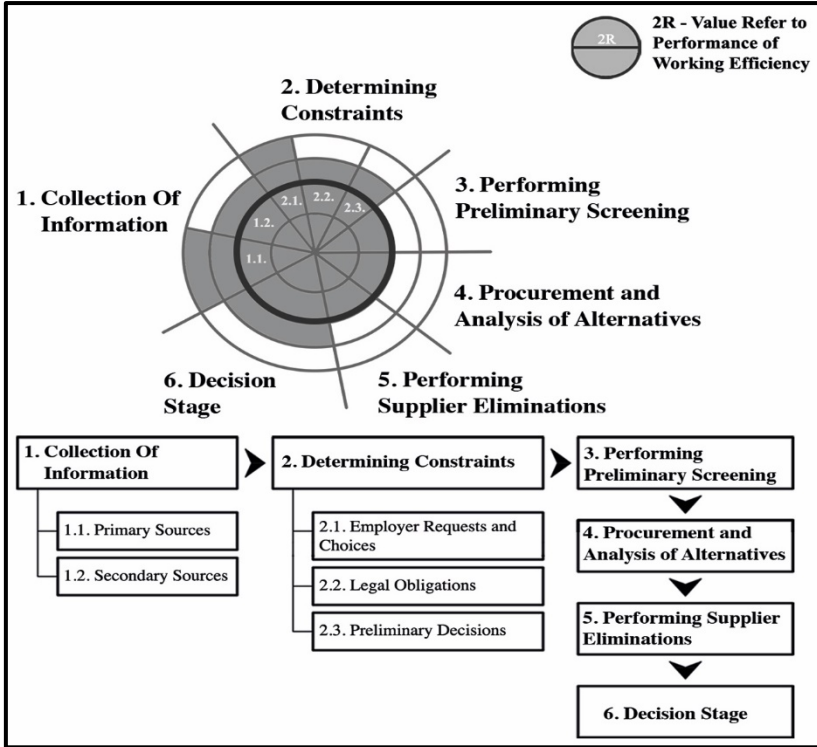
During the restoration of the Esma Sultan Mansion, efforts were made to adapt the building to its new function, while preserving its historical identity. The exterior walls and the historical atmosphere of the mansion were meticulously maintained. Innovative approaches, including the use of a steel support system and impact-resistant glass, were employed to ensure that the original fabric remained undamaged, reflecting the value placed on cultural heritage.

The historical fabric of the mansion, represented by its original outer shell, was preserved while a modern and transparent inner shell was added. This new inner structure, resembling an independent glass box, maintained the integrity of the original wall openings to maximize natural light. The diffused light creates a bright and mysterious atmosphere within the space. This clear distinction between the old and the new emphasizes the differences between the past and the present, offering a successful perspective on preservation.

By maintaining the historical identity of the exterior and integrating a modern interior that respects the original structure, the restoration of the Esma Sultan Mansion stands as an example

of how cultural heritage can be preserved, while accommodating contemporary functions. This approach not only ensures the longevity of the building but also enhances its aesthetic and functional qualities (Fig. 13).

Figure 13. Review Scheme of the Esma Sultan Mansion Restoration

Source: (created by the 1st author).

4.5. Kesik Minaret

The Kesik Minaret, located in Antalya's historic Kaleiçi district, is an iconic structure known for its minaret, which remained capless for nearly a century. Originally constructed in the 5th or 6th centuries AD as a Byzantine church, the Kesik Minaret is a significant example of Byzantine architecture. It was later converted into a mosque, retaining this function until a devastating fire in 1896. After the fire, the structure was left

exposed to the elements and fell into beyond-repair status for almost a century (Kaymak, 2009). Kaymak (2009) provides detailed information about the condition of the Kesik Minaret before restoration: a large portion of the walls of the central nave remained standing at two stories high, but only the vaults of the southern nave retained their covering. The northern wall had collapsed down to the stylobate level, and some window piers on the western façade were missing, with cracks and breaks present in the in-situ blocks (Fig. 14). In 1974, the Antalya Regional Directorate of Foundations carried out interventions on parts of the central and side naves of the church. These efforts, aimed at preventing further collapse, inadvertently caused damage to the structure (Kaymak, 2009, pp. 216-217).

From 2007 to 2008, the Antalya Regional Directorate of Foundations sponsored a project that included excavation, repair, conservation, and reorganization efforts, with participation from the Antalya Museum and various universities. This project aimed to make the surrounding ruins more comprehensible and to support parts of the structure at risk of collapse using steel cage constructions. However, these efforts also resulted in the collapse of the vaults in the southern nave due to deeper excavation levels (Kaymak, 2009).

These comprehensive conservation and restoration activities highlighted both the challenges and the importance of preserving historical structures like the Kesik Minaret. Balancing the need for structural stability with the preservation of historical integrity remains a delicate task, essential for ensuring that such cultural heritage sites can be appreciated by future generations.

4.5.1. Restoration of Kesik Minaret

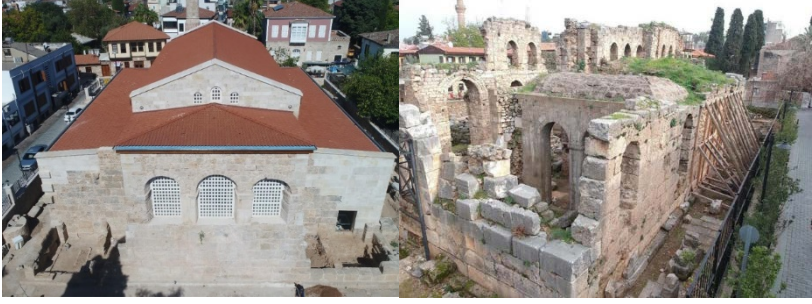
Between 2009 and 2011, the Antalya Regional Council for the Conservation of Cultural Heritage decided to designate the Kesik Minaret as an "Open-Air Museum," as indicated in the

conservation-focused zoning plan. Nevertheless, the property owner, the Antalya Regional Directorate of Foundations, requested that the Kesik Minaret be given the function of a mosque (Kaymak, 2020). Despite objections from professional organizations and civil society groups, a five-year legal process concluded in 2019 with the awarding of the "Kesik Minaret Structural Repair/Reinforcement and Restoration Implementation Project" to a contractor. This decision included preparing necessary construction permits and implementation projects.

The restoration work faced criticism from the public and experts for allegedly disregarding the historical values of the structure (Fig. 15) (Kaymak, 2020, p. 327). The minaret shaft, consisting of precisely placed stones with zero joints, was cleaned using the sandblasting method. During the cleaning process, the widened joints were filled with a light-colored mortar, giving the minaret an appearance more akin to a mortared wall construction, which detracted from its historical authenticity and removed the patina that showcased its age. Given the magnitude and irreversible nature of the intervention, the opportunity for a reevaluation was lost (Kaymak, 2020).

This situation illustrates the complexities and conflicts that can arise in heritage restoration projects, where differing views on the purpose and approach to conservation can lead to significant debate and legal challenges. The case of the Kesik Minaret underscores the importance of balancing preservation with adaptive reuse, while also maintaining respect for the historical and cultural significance of such structures.

Figure 14-15. Kesik Minaret Restoration, before and after

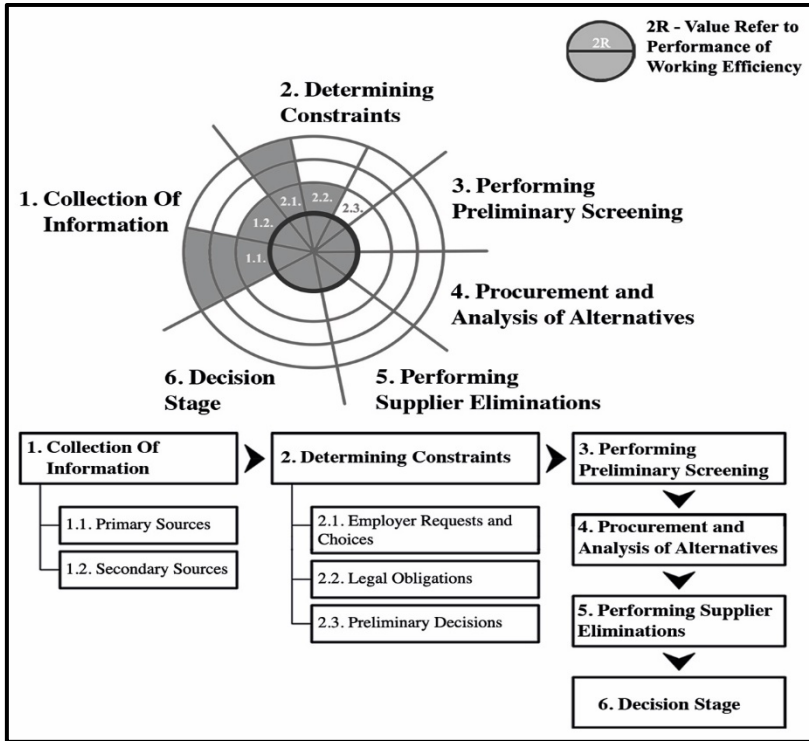

Source: (<https://www.bekirogluinsaat.com/antalya-kesik-minare-cami>).

4.5.2.A Review of Kesik Minaret Restoration in the Context of Efficiency

Detailed scientific studies and innovative proposals regarding the Kesik Minaret were conducted by Kaymak (2009) prior to the restoration. Nevertheless, these expert recommendations were not taken into account during the restoration application due to the decision-makers' political preferences. Entrusting the restoration project directly to a contracting firm that was only proficient in stone wall construction techniques was proved to be a problematic approach since it rendered the possibility of presenting a project differing from the solid and masonry technique unlikely.

Figure 16. Review Scheme of the Kesik Minaret Restoration

Source: (created by the 1st author).

Consequently, the option of covering the structure with a lightweight steel construction, which could have been a less invasive, more aesthetic, more economical, and more appropriate solution, was dismissed from the outset (Kaymak, 2020, p. 327).

Through an irreversible reconstruction approach, the monument was given an appearance it never historically possessed, severely damaging the original fabric and eliminating future research opportunities. This situation exemplifies the negative impact of the employer factor on the process throughout the restoration (Fig. 16). The decision to prioritize political preferences over expert recommendations highlights the complexities and conflicts in heritage conservation, where

balancing preservation, historical authenticity, and contemporary needs remains a challenge.

5. CONCLUSION

Preserving and passing on cultural heritage is a responsibility, not an option. Architectural restoration, always fraught with risk, must be approached cautiously to maintain not just the physical aspects but also the spirit, aesthetics, and meaning of the past. Effective preservation requires meticulous work and efficient processes, involving careful planning, resource management, and the use of technological innovations. Efficiency in restoration, achieved through proper organization, can shorten project timelines and reduce costs. Innovative approaches such as digital design, artificial intelligence, sustainability, and nanotechnology can be associated with improved restoration outcomes. Notwithstanding above, these approaches must be balanced with a deep understanding of cultural heritage values, selecting the proper method, material use, and project planning. Opting for client preferences over innovative efficiency can lead to suboptimal results. The case studies indicate that expert knowledge, experience, and collaboration significantly enhance restoration success. Emerging technologies offer new opportunities to improve efficiency and effectiveness in architectural restoration.

REFERENCES

- Kaymak, G., (2009). *Die Cumanin Camii in Antalya ~ Antalya Cumanin Camii*. ADALYA Supplement 9, Istanbul: Ege Yayınları.
- Kaymak-Heinz, G., (2020). O Şimdi Bir Camii; Panhagia, Antalya Kesik Minare, *Amisos*, 5/9, 324-342.
- Riegl, A. (1929). Der moderne Denkmalkultus sein Wesen und seine Entstehung, A. Riegl's *Gesammelte Aufsätze*, Augsburg: 144-193.
- Ruskin, J., (1903). *The seven lamps of architecture*, New York: Longmans, Green, and Co.
- Smit, V., (2018). *Die Baugeschichte der salischen Abteikirche in Hersfeld*. Studien zum Kulturerbe in Hessen, 4. Regensburg: Schnell ve Steiner.
- Terece, T., Öymen Gür, Ş., (2021). İşlevsel Dönüşümde Yaratıcılık, *YAPI*, 467, 50-54.
- Ulubay, S., Önal F., (2020). Yeniden İşlevlendirme Yarışmalarının Berlin Kenti Örneği Üzerinden İrdelenmesi, *Modular Journal*, 3(1), 39-57.
- Viollet-le-Duc, E. E., (1858–75/1990). *The Foundations of Architecture: Selections from the Dictionnaire Raisonné*. Kenneth D. Whitehead (trans.), New York: George Braziller.
- Walsh, N. P. (2018). Edoardo Tresoldi's Basilica di Siponto awarded the Gold Medal for Italian Architecture, Archdaily <https://www.archdaily.com/903999/edoardo-tresoldis-basilica-di-siponto-awarded-the-gold-medal-for-italian-architecture> (Access, 02.06.2024)

MALATYA’NIN MİMARİ KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN KERPiÇ EV ÖRNEKLERİ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

Gülhan BENLİ¹

1. GİRİŞ

Kentlerin sahip olduğu kültürel, sosyal ve doğal değerler, kent kimliğinin şekillenmesinde önemli görevler üstlenir. Kentin farklı dönemlerine tanıklık etmiş önemli yapılar ve sivil mimarlık örnekleri olan evler, kentlilerin yaşantısının bir parçası olarak yaşamlarında öncelikli konumda yer alır.

Bu çalışma kapsamında, Malatya İlçe ve köylerinin mimari kimliğini oluşturan kerpiç evler ele alınarak, mimari oluşumları ve yapısal özellikleri incelenecektir. Malatya kentinin özgün mimari kimliğini yansıtan, Darende, Battalgazi, Yeşilyurt İlçelerinden kerpiç ev örnekleri hakkında mimari tespitler paylaşılacaktır.

Malatya’nın geleneksel kerpiç evleri bulundukları topografyaya uygun olarak yerleştirilmiştir. Evlerin mimarisinde sadelik hakimdir. Genellikle iki katlı evlerin zemin katları servis mekanlarına, üst katları ise yaşam alanlarına ayrılmıştır. Uzun cepheleri ile sokak silueti oluşturan evlerin hemen hepsinin geniş bahçeleri var. Bahçeler evin özel hayatına dahil olduğundan içerideki yaşamın dışarıdan algılanmaması için evlerin etrafı yüksek duvarlarla çevrilidir.

¹ Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, GSTM Fakültesi, Mimarlık Bölümü, gbenli@medipol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8825-8716.

Bölgede kerpiç mimarinin yaygın olarak kullanılması, toprak temelli inşaat sanatının uzun yıllardır yaygın olduğunun göstergesidir. Geçmişte üretilen toprak inşaat tekniklerinin anlaşılmasının günümüz inşaat tekniklerine farklı bir bakış açısı kazandıracağı düşünüldüğünden, inceleme dahilinde 2022, 2023 yıllarında bölgede yapılan incelemelerden örnekler sunulacaktır.

2. MALATYA İLİ'NİN KONUMU, COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ VE KISA TARİHÇESİ

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzasında yer almaktadır. Çevresinde Diyarbakır, Elazığ, Adıyaman, Kahramanmaraş, Sivas ve Erzincan illeri bulunmaktadır (şekil 1). Malatya deprem bakımından Türkiye'nin ikinci büyük fay kuşağında yer aldığından sık sık depremler meydana gelir. İl genelinde dağlık arazi bulunur, bitki örtüsü bozkırdır, ilin merkezi deniz seviyesinden yaklaşık 960 metre yüksekliktedir ve il genelinde karasal iklim görülür.

Şekil 1. Türkiye’de Malatya İlinin ve İlçeleri

Kaynak: (URL 1).

Tarihi kaynaklarda Malatya ve çevresindeki kazılarda Kalkolitik devirde (M.Ö. 5500-3000) yerleşmeler olduğu bilinmekle birlikte Arslantepe höyüğünün 4. kültür katında M.Ö 13. yüzyıla ait Hitit şehir kalıntılarının varlığı bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda Maldiya, Melitene gibi isimlerine rastlanan Malatya yüzyıllar içinde, Hitit, Asur, Urartu, Roma, Bizans, Türk

Beylikleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun etkileriyle şekillenmiştir. En kapsamlı yerleşme ve yerleşik nüfusun artması, 1839'da II. Mahmut'un emriyle Hafız Mehmet Paşa'nın karargahını Malatya'ya kurmasına bağlanır. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ise il olmuştur (Şentürk, 1985).

3. MALATYA'DA KERPİÇ KONUT GELENEĞİ

Malatya ilçe ve köylerinde evlerinin yapı malzemesi taş, kerpiç ve ahşaptır. Taş malzeme temel kısmında kullanılıp, yerden 1-2 metreye kadar yükselir. Evlerin duvarları hımsı yapım sisteminde, ahşap karkas arası kerpiç tuğla örgü yönteminde inşa edilmiştir. Zemin katta daha kalın olan duvar, üst kata çıkılınca inceler. Evler dıştan ve içten sıvalıdır. Ara kat döşemesi ahşap kirişlidir.

Bölgede tek katlı örnekler olmakla birlikte pek çok kerpiç ev iki katlıdır. Genellikle geniş yerleşim alanına sahip konutların bahçe ya da avluları bulunur. İlçelerde konak, köylerde ise ağa evi olarak tanımlayabileceğimiz kerpiç evlerin bahçe ya da avlu giriş kapıları çift kanatlıdır, bir at arabasının ya da devenin rahatlıkla geçebileceği büyüklüktedir. Bahçe duvarları yüksektir, içerisi görülmez. Haremlik-selamlık gibi ya da büyük programlı konutlarda bahçeye, evin haricinde ahır, samanlık, hela, hamam gibi farklı işlevlere sahip birkaç yapı daha açılır.

Malatya'nın kerpiç evlerinde zemin katlarda genellikle servis mekanı olarak adlandırılan kiler, ambar, mutfak, kışlık oda yer alır. Yöresel olarak ambarın bulunduğu kiler mekanı "zahirelik", mutfak mekanı ise "hızna" olarak adlandırılır ve evin en kıymetli bölümlerindendir. Zahirelik ya da hızna mahalinde evin kışlık ihtiyacına cevap verecek tahıl çeşitleri, tenekelere basılmış peynirler, küplere doldurulmuş pekmez, turşu, pestil, yağ gibi gıdalar depolanır. Dışarıdan hayvan girmesin, içerisi karanlık ve serin kalsın diye bazı örneklerde pencere yokken bazı

örneklerde duvarın en üst kısmına açılmış oldukça küçük pencerelere, mazgallara rastlanır. Zemin kattaki kışlık oda ya da kış damı; soğuk mevsimde ailenin bir arada oturduğu, ocağın bulunduğu ortak mekandır. Yine yöresel olarak “limseki” olarak adlandırılan ve zemin katta bulunan bir mahal daha vardır. Limseki bazı örneklerde kışlık oda ile bazı örneklerde ise mutfak ile bitişik konumlanmıştır. Zeminden 2-3 basamakla çıkılan bu yükselti, ortak oturma ya da sohbet amaçlı, bazen hamur açma gibi eylemlere cevap veren bir alandır. Üzeri kilim, halı kaplıdır, pabuçla çıkılmaz.

Ahşap merdiven ile ulaşılan üst katlarda ise sofa, başoda ve odalar bulunur. Zemin katın sade olan cephesi üst kattan dışarıya yapılan çıkma ile zenginleşir. Bazı örneklerde odaların önünde yer alan “hayat” olarak adlandırılan açık sofa görülür. Açık sofa bahçeye ya da avluya yönelir, sokaktan görülmez. Açık sofada soğuk günlerde oturabilmek için ocak da yapılmıştır. Kerpiç evlerin çatı örtüsü düz dam’dır.

3.1.Yeşilyurt İlçesinden Kerpiç Ev Örnekleri

Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinde geçmişi 350 yıl öncesine dayanan ve yöreye özgü mimari özellikleri yansıtan, kerpiç, ahşap ve taş kullanılarak inşa edilen evleri, Hiroğlu Mahallesinde toplu olarak görmek mümkündür. Topoğrafyanın şartlarına bağlı olarak 2 ya da 3 katlı inşa edilmiş konutlar, zemin katlarında servis mekanları, üst katında ise sofa ve odalar yer alır. Zemin katta işlev gereği belirli bir pencereler düzeni bulunmazken, üst katın plan düzeni adeta dış cepheye yansıtılarak, geniş ve sık pencere düzeni dikkat çekicidir. Üst katlarda genellikle sokağa doğru çıkma yapıldığı görülür. İçeriye çok miktarda ışık almak, sokak ile ilişkiyi güçlendirmek, üst katta daha düzgün köşegen mekanlar elde etmek gibi gerekçelerle oluşturulan çıkma düzeni aynı zamanda sokağa da hareket kazandırmıştır. Bölgedeki evler genellikle gelir durumu iyi ailelere ait olduğundan pek çoğunda

cihannüma ya da köşk oda tasarımı uygulanmıştır. Köşk ya da köşk oda olarak tabir edilen mahal bahçeye doğru yönelmiştir. Yine bahçeye doğru açılan hayat kısmının bir ucunda yer alır ve özel misafirleri ağırlamak için tercih edilir. Cihannüma ise evin en üst kısmında, çatı kotunda bulunur ve kapalı oda niteliğine sahiptir.

Yeşilyurt İlçesi'nin Hiroğlu Mahallesi Adıyaman Caddesi üzerindeki evler, Malatya Valiliği İl Özel İdaresi Koruma ve Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB) kanalıyla 2010-2011 yıllarında bakım, onarım ve restorasyonları gerçekleştirilmiştir. Kamulaştırma işlemi tamamlanan tarihi evlerin bazıları konaklama, bazıları ise yöresel yemek ve ürünlerin satıldığı nostaljik mekanlara dönüştürülmüştür. Aynı zamanda bölgede özel girişimle sinema müzesi de açılmıştır (şekil 2).

Yöre halkı tarafından benimsenen ve bulunduğu coğrafya itibarıyla hem Malatyalının hem de diğer ziyaretçilerin yaz akşamlarını serinleyerek geçirebileceği nefes alma yeri, buluşma ve sosyalleşme alanı olmuştur. 2011 yılından sonra Yeşilyurt sadece Türkiye'nin değil, dünyanın gastronomi merkezi olma yolunda gelişim göstermiş ve diğer evler de bölgeye uygun olarak işlevlendirilmiştir. Yeşilyurt konakların sadece müze olarak değil, içerisinde hayatın aktığı, farklı fonksiyonlara sahip hizmet alanlarıyla canlı konaklar olarak hizmete sunulması olumlu ve başarılı bir örnektir (şekil 2 ve 3).

Şekil 2. Yeşilyurt Konaklarından, Restorasyon Sonrası Sinema Müzesi, Gastronomi Evi, Konaklama Benzeri İşlevler Kazandırılan Kerpiç Yapı Örnekleri (yazar arşivi, 2022).

Şekil 3. Yeşilyurt Konaklarında Bahçe Ya Da Avluya Bakan Cephelerinde Yer Alan ve Yörede “Hayat” Olarak Adlandırılan Açık Sofa Örnekleri (yazar arşivi, 2022).

Şekil 4. Yeşilyurt Konaklarından Örnekler (URL 2).

Ancak Kahramanmaraş’ın Pazarcık İlçesi merkezli 06 Şubat 2022 tarihli 7.7 büyüklüğünde gerçekleşen deprem ve aynı tarihte Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğünde gerçekleşen deprem tüm çevre illerde büyük yıkımlara neden olduğu gibi Malatya’yı

da olumsuz etkilemiştir. Bölgede yapılan araştırmalarda 1. deprem de pek çok kerpiç evin yıkılmayıp ayakta kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. 1. depremde birçok kerpiç yapının en çok çatılarının hasar aldığı öğrenilmiştir. Bölgede yaşayanlar, kerpiç evlerdeki en büyük zarar ve yıkımların, yaşanan 2. depremde ya da artçılar ile gerçekleştiği bilgisini paylaşmıştır. Kerpiç duvarları bağlayan çatıların 1. depremde yıkılması, bazı ahşap taşıyıcıların yerinden çıkması ile kerpiç duvarların yıkılmasına, ayrışmasına sebep olduğunu düşündürmektedir. Yeşilyurt İlçesi Hıroğlu Mahallesiindeki konaklar gibi belirli bir onarım ve bakım görmüş yapılarda ise hasarın çok daha az olduğu görülmektedir. Yerel yönetim ve devlet desteği ile onarım ve restorasyonları yapılmış Yeşilyurt Konakları'ndaki yıkımların çok daha hızlı ve az müdahale ile giderilebilir olduğu görülmektedir (şekil 5).

Şekil 5. Yeşilyurt Konaklarında Görülen Kerpiç Duvarlarda Yıkılma ve Çatlama Örnekleri (yazar arşivi, 2023).

3.2.Darende İlçesinden Kerpiç Ev Örnekleri

Darende ilçesinde kerpiç evlerin yer aldıkları mahalleler; Gökyar, İbrahimpaşa, Hacı Derviş, Heyiketeği, Beybağı, Günpınar, Aşağılupınar ve Balaban'dır. 19. yüzyıl son çeyreği ile 20. yüzyıl ilk çeyreğine tarihlenebilen kerpiç evler büyük oranda iki katlı, sokağa cephe ve avlulu inşa edilmişlerdir (Aytaç 2015). Evlerin yapımında kullanılan malzeme taş, kerpiç ve ahşaptır. Taş malzeme, bahçe duvarları ve evlerin temellerinde kullanılmış olup, genellikle yapının toprak kotu ile irtibatı bitinceye kadar yükseltilmiştir. Evlerin çatı örtüsü ahşap kirişleme üzerine sıkıştırılmış topraktan imal edilen düz damdır.

Ancak yıllar içerisinde bakımları çok zor olduğundan pek çok evin çatısı tek ya da iki yöne eğimli sac ya da çinko çatı örtüsü ile kaplanmıştır. Avluda ahır, samanlık, hela gibi mahaller yer alır. İki katlı evlerin zemin katları çeşitli hizmetler (zahirelik, ambar, kışlık oda vb.) için ayrılırken, birinci katta sofa ve odalar bulunur (şekil 6, 7, 8, 9, 10). Gökyar mahallesinde diğer mahallelere göre büyük oturma alanına sahip kerpiç evler görülür. Evler arazinin eğimine göre konumlandığından birbirinin manzarasını kesmez. Bazı örneklerde eğimden dolayı oluşan bodrum ya da zemin katlarda pencere bulunmaz. Bu bölümler daha çok ambar ya da samanlık olarak kullanılmaktadır. Zemin katlarda yer alan zahirelik (kiler), hıznâ (mutfak), tandır evi, kışlık oda gibi mahallerin pencereleri genellikle küçük boyutlarda ve üst kottadır (şekil 6, 8, 9). Evlerin yaşam alanlarının olduğu üst katta manzaraya yönelen pencereli odaları bulunur. Üst katlardaki odayı büyütmek, sokağı daha rahat görebilmek adına çıkma uygulanan örnekler çoktur. Çıkma ahşap döşeme kirişlerinin dışarıya uzatılması ve altından yine ahşap konsollar ile desteklenmesiyle oluşmuştur (şekil 6, 7, 8, 9, 10).

Mahallenin merkezinde yer alan kerpiç ev örneklerinde zemin katta ticaret mekanları da (atölye, işlik, dükkân) görülmektedir. İlk yapılırken ticaret + konut ya da yapıldıktan sonra dönüşen örnekler için de de üst katlar da açık çıkma uygulanmıştır (şekil. 10).

Şekil 6. Balaban Namık Kemal Sokakta yer alan kerpiç ev, bir konak yapısı kadar çok mekânlı ve iç avluludur. Bahçesine sol yan köşeden girilir. Sokağa bakan cephesinde iki adet çıkma görülür. Zemin katta zahirelik mekanının mazgal penceresi ve üst katta başoda mekanının tepe pencereleri dikkat çekicidir. Üst kat pencerelerinde ayrıca demir parmaklık mevcuttur. Düz dam çatı sonraki dönemde saç malzeme ile örtülmüştür (yazar arşivi, 2022).

Şekil 7. Balaban’da bulunan bazı kerpiç evler terkedildiğinden yıkılmaya yüz tutmuşken, aynı bölgede evinin restorasyonun yaptıran ve kullanmaya devam eden aileler de mevcuttur. Sağdaki örnekte evin zemin katında dış cephede hayrat olarak çeşmesi mevcuttur (yazar arşivi, 2022).

Şekil 8. Gökyar Mahallesi geniş oturumlu kerpiç ev örnekleri (yazar arşivi, 2022).

Şekil 9. Hacıderviş Mahallesi köşe parselde konumlanan kerpiç ev, bir konak yapısı kadar çok mekânlı ve iç avluludur. Her iki cephesinde sokağa bakan çıkması mevcuttur. Düz dam çatı sonraki dönemde saç malzeme ile örtülmüştür (yazar arşivi, 2022).

Şekil 10. İbrahimpaşa Mahallesi, zemin katları atölye, işlik, üst katları konut olan örnekleri (yazar arşivi, 2022).

3.3.Battalgazi İlçesinden Kerpiç Ev Örnekleri

Battal Gazi gibi kahramanların yetiştiği Malatya'nın en eski kent merkezinin günümüz Battalgazi İlçesi ve çevresi olduğu bilinmektedir. Tarihi İpek Yolu güzergahında yer alan ilçe, 1938 yılına kadar şehir merkezi olma özelliğini sürdürmüştür (Baran, Aykal, Kocaman, 2018). İlçede Roma Dönemi surları, cami, medrese, hamam, kümbet örneklerinin yanı sıra arkeolojik yerleşmeler de mevcuttur (Şentürk, 1985).

Çoğunluğu iki katlı olan Battalgazi kerpiç ev örneklerinin zemin katında temel ihtiyaçlara hizmet veren ambar ya da kiler, mutfak, kış damı, üst katlarda ise odalar yer alır (Baran, Aykal, Kocaman, 2018). Bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşıyor olmasından kaynaklı, evlerin bahçesinde hayvanlar için "ağıl", sebze ve meyve kurutmak için "dam" bulunmaktadır (Baran, Aykal, Kocaman, 2018).

İlçenin günümüze ulaşmış en görkemli kerpiç evi, Meydanbaşı Mahallesinde yer alan Poyraz Konağı'dır (Ertunan Evi). Konak kapsamlı restorasyon sonrası "Mahalle Yaşam Müzesi" olarak yeniden yaşama kazandırılmıştır. Kerpiç, taş ve ahşap malzemelerden yapılmış konak iki katlıdır (şekil 11). Sokaktan çift kanatlı ahşap kapı ile girilince avluya ulaşılır. Avluda kuyu ile bağlantılı "Dabaz Pınarı" olarak adlandırılan tulumba vardır (şekil 12).

Dikdörtgen planlı konak haremlik-selamlık yaşam geleneğine göre planlanmıştır. Zemin kattan ahşap merdiven ile ulaşılan birinci katta sofadan çıkılan “hayat” adı verilen açık sofa yer almaktadır. Hayat ahşap dikmeler üzerinde yükselir, doğrudan bahçeye bakar ve sokaktan görülemez (şekil 13). Hayat kısmında soğuk günlerde de oturabilmek için ocak yapılmıştır.

Konaktaki ahşap işçiliği bugün bile göz alıcıdır (şekil 14). Zemin katta kışlık oda ve mutfak arasını ayıran ahşap işlemeler göze hitap eden bir gösteriştir. Zemin katta ayrıca limseki ve kiler bulunur. Ahşap merdiven ile ulaşılan üst katta ise orta sofa ve odalar yer almaktadır.

Şekil 11. Battalgazi Meydanbaşı Mahallesi Poyraz Konağı (Ertunan Evi) dış cephesi, (yazar arşivi, 2022).

Şekil 12. Poyraz Konağı avludaki “Dabaz Pınarı”, (yazar arşivi, 2022).

Şekil 13. Poyraz Konağı avluya yönelen hayat (açık sofa) bölümü (yazar arşivi, 2022).

Şekil 14. Poyraz Konağı kışlık oda ve mutfak kısmı (yazar arşivi, 2022).

4. SONUÇ

Anadolu'muzun pek çok yöresinde olduğu gibi Malatya kerpiç evleri de usta-çırak ilişkisi ile öğrenilen, yakın çevreden temin edilen doğal yapı malzemelerinin (taş, ahşap, toprak) kullanıldığı ve yaşamsal ihtiyaçlara cevap verecek şekilde inşa edilmiştir.

06 Şubat 2023 tarih ve Kahramanmaraş İli merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki yıkıcı depremlerde diğer illerdeki gibi Malatya'da da pek çok konut yıkılmıştır. Malatya merkezde yer alan Saray Mahallesi Sinema Caddesindeki “Beş Konaklar” ismiyle turizme kazandırılan kerpiç sıra evler depremde hasar almadan ayakta kalabilmiştir. Az katlı olması, yapım sistemi olarak ahşap konstrüksiyonlu olmaları depremde salınım yapmasına ve deprem yükünü sönmlemesine imkân tanımıştır. Beş Konakların bitişiğinde, karşısında ve yakın çevresinde yeni tarihli olmasına karşın yıkılan pek çok betonarme konuta karşın 120 yıl önce yapılan beş konaklar varlığını devam ettirebilmiştir

(şekil 15). Yeşilyurt konakları da depremi az hasar ile atlattır. Bölgede en bilinen yanlışlardan biri; az katlı, biriket ya da duvar duvar üzerine oturtulan betonarme plak döşemeli yapıların kerpiç yapı olarak nitelendirilmesidir. Kerpiç yapılar genelleme yapılarak basında itibarsızlaştırılmaktadır.

Oysaki taşıyıcı sistemi düşünülmeden, herhangi bir önlem alınmadan, rastgele malzemelerin üst üste konulması ile yapılan yapıların kerpiç yapı geleneği ile hiçbir ilişkisi yoktur. Kerpiç yapı geleneğinden ahşap karkas taşıyıcı konstrüksiyon olarak kullanılır ya da 90-100 cm. yükseklikte bir tekrarlanan ve yapıyı çevreleyen ahşap hatıllar bulunur. Kerpicingin hammaddesi olan toprak malzemenin günümüz teknik ve teknolojisi ile yeniden ele alınarak değerlendirilmesi gereklidir. Sürdürülebilir, geri dönüşümlü ve insan sağlığı için çok elverişli olan kerpiç malzemenin günümüz mimarisinde yer bulması gelecek nesiller için önem arz etmektedir.

Şekil 15. Malatya merkez beş konaklar; onarım öncesi, yılında onarıp kullanılma açılan ve 2022 yılındaki 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki yıkıcı depremlerde ayakta kalan geleneksel Malatya evleri (URL 5).

KAYNAKÇA

- Akyıldız, N., Olğun, T., (2020). Geleneksel Yapılarda Yaşlı ve Engelli Erişilebilirliğinin İrdelenmesi: Malatya-Balaban Geleneksel Evleri Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, “Erişilebilirlik” özel sayısı, cilt 1, 31-48. DOI: 10.21560/spcd.vi.817603, 2020.
- Aytaç, İ., (2015). *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Malatya, Diltemizler Reklam ve Matbaa San. Tic. Ltd.Şti.
- Bahçeci, F. ve Aytaç, İ., (2017). Kırsal Mimaride Malatya-Darende Aşağıulupınar Evlerinin Karakteristik Özellikleri’, *Social Sciences (NWSASOS)*, vol:12 (2), 118-139, DOI:10.12739/NWSA.2017.12.2.3C0161.
- Baran M., Aykal F.D., Kocaman M., (2018). Battalgazi ve Geleneksel Evlerinin Analizi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 17 (67), 1302-1316, ISSN:1304-0278.
- Şentürk, A., (1985). *Malatya*, (II. Baskı), İstanbul.
- URL 1:
http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_malatya_ili_haritasi.png. Erişim tarihi: 16.06.2024.
- URL 2: <http://www.malatya.gov.tr/sivil-mimari#gallery-9>. Erişim tarihi: 24.06.2024.
- URL 3: <https://m.haberturk.com/yesilyurt-ta-depremin-tarihi-yapilara-hasari-havadan-goruntulendi-3568681>. Erişim tarihi: 15.06.2024.
- URL 4: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/depremde-agir-hasar-olan-2-kerpic-ev-kendiliginden-yikildi-2154440>. Erişim tarihi: 15.06.2024.
- URL 5: <https://www.malatyagundemozel.com/haber/3-yillik-binalarin-yikildigi-malatya-da-120-yillik-tarihi-kerpic-evler-ayakta-kaldi-25725.html>. Erişim tarihi: 15.06.2024.

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA ALAN YÖNETİM PLANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME: FLORANSA, BATH VE LİVERPOOL ÖRNEKLERİ

Berat Taha UZUNAL¹

Çiğdem BOGENÇ²

1. GİRİŞ

Kültürel miras alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı, uluslararası toplumun öncelikli endişeleri arasında yer almaktadır. Bu bölgeler, geçmişin izlerini taşıyan, insanlığın ortak mirası olarak değerlendirilen ve kültürel, tarihsel veya doğal öneme sahip alanlardır. (Ahunbay,1999). Kültürel miras alanlarının korunması, onların gelecek nesillere aktarılması ve toplumların kimliklerini güçlendirmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Toraman,2022).

Ahunbay'ın 1996'daki çalışmasına göre, kültürel miras kavramı, belgesel, tarihsel, ekonomik ve kullanım değerleriyle korunma nedenlerini açıklamaktadır. Bu kavramın incelenmesi, toplulukların zaman içindeki kullanımlarına bağlı olarak bu mirasın niteliklerine dair bilgi edinmemize olanak tanımaktadır.

Dünya genelinde kültürel miras alanlarının yönetimi, çeşitli uluslararası sözleşmeler, kuruluşlar ve ulusal düzenlemeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Başdoğan Deniz, 2022).

¹ Mimar, Karabük Üniversitesi, Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, uzunalberat@icloud.com, ORCID: 0009-0002-4958-6500.

² Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, cigdembogenc@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2790-6614.

UNESCO'nun 1972 Dünya Mirası Sözleşmesi, kültürel ve doğal mirasın korunması ve yönetilmesi hususunda uluslararası iş birliğini teşvik etmektedir. Bu sözleşme kapsamında dünya genelinde birçok önemli kültürel miras alanı, Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir ve bu alanların korunması için özel yönetim planları geliştirilmektedir.

Türkiye de kültürel miras alanlarının zenginliğiyle tanınan bir ülkedir ve bu alanların korunması ve yönetimi de ulusal ölçekte büyük bir öneme sahiptir (Uluslan, 2016). Türkiye'deki kültürel miras alanlarının yönetimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ilgili diğer kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Bu alanların korunması ve sürdürülebilir kullanımı için özel yönetim planları geliştirilmekte ve uygulanmaktadır (Eraslan,2021)

Bu çalışmada, dünya genelindeki kültürel miras alanlarının yönetim planlarının incelenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kullanımı için etkili yönetim stratejileri üzerinde durularak, gelecek perspektifleri ve öneriler sunulmaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın korunması ve toplumların bu mirasa olan bağlılığının güçlendirilmesi yolunda daha etkili adımların atılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Kültürel miras kavramı uluslararası alanda gündeme sıkça gelmesi ortak tanımların yapılmasını gerektirmiştir. Bu durum uluslararası platformda ortak tanımlar üzerinde mutabık kalınmıştır (Bogenç,2016)

UNESCO Dünya Mirası Merkezi tarafından koruma altına alınan alanlar, "miras" kavramının önemini vurgulamaktadır. UNESCO mirası kavramını, geçmişten günümüze taşınan ve gelecek nesillere aktarılacak değerler olarak tanımlamaktadır. Kültürel miras ise, tarihi ve yapısal çevrenin bir

parçası olan anıtlar, mimari açıdan değerli yapı grupları ve alanlar olarak ifade edilmektedir (ICOMOS, 1996).

Tarihi çevrelerde koruma, yönetim ve yenilemedeki ana hedef kentin kimliğini oluşturan olguların tarihi ve kültürel sürdürülebilirliğinin sağlanarak gelecek nesillere aktarılmasıdır (Ekinci,2009). Tarihî çevrenin çağdaş yaşam şartlarının getirmiş olduğu adaptasyonları sağlayarak daha sağlıklı fakat kimliğini koruyarak canlandırılması ve geleneksel yaşantı modelinin korunması gereklidir (Çelik&Yazgan,2007). Bu durum değişim, gelişim ve dönüşümün bir parçası olan tarihi çevrelerde fiziki ve sosyal yapının daha sürdürülebilir olması (Bogenç ve Bekci 2020) için koruma ve yönetim planlarının varlığı ve uygulanması oldukça önemlidir. Tarihi kentsel çevreler kentlerin tarihinin ve belleğinin bir parçası ve kent silüetinin mükemmel temsilcisidir (Wang,2011).

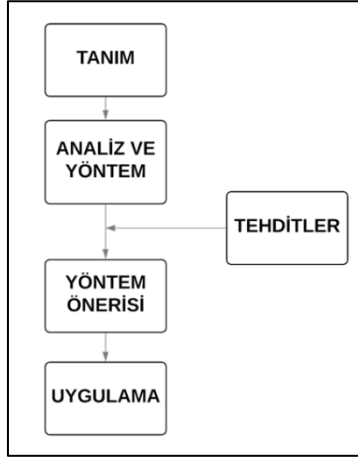
Koruma çalışmaları, ilk kez yönetim binaları, kiliseler ve manastırlar gibi dini yapılar üzerinde, yönetimlerin ve dinlerin etkisiyle gerçekleştirilmiştir. Bu yapılar, güçlerini temsil etme ve fiziksel bozulmaları engelleme amacıyla korunmuştur (Çelik&Yazgan,2007). Fransa'da, 1814-1879 tarihlerinde Viollet-le Duc tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları, "üslup birliğine varma" fikriyle koruma alanında önemli adımların atıldığı ilk dönemlerdir. Çağdaş koruma kavramına benzer ilk temeller ise XIX. yüzyılın sonlarında Camillo Boito tarafından atılmıştır (Binan, 1999). Modern koruma anlayışının resmi ve bilimsel olarak ilk oluşumu, uluslararası alanda 1931'de Atina'da gerçekleştirilen bir konferansa dayanmaktadır. Bu konferansta, anıt koruma teknikleri ve yöntemleri hakkında temel ilkeler belirlenmiştir (Akkuş ve Efe, 2014). 1933 yılında yeniden Atina'da gerçekleştirilen Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi, modern kent planlama ilkelerinin belirlendiği önemli bir etkinliktir. Kongrenin sonuç bildirgesi, 1941 yılında Atina Sözleşmesi adıyla yayımlanmıştır (Kamacı, 2014). 1964'te

yayınlanan Venedik Sözleşmesi korunması gereken eserlerin kapsamını genişletmiştir. Bu doğrultuda kapsam sadece mimari eserleri değil, daha kapsayıcı bir kültürel miras anlayışını ortaya konmuştur. Venedik Sözleşmesi'nin uluslararası kabulünden sonra, UNESCO tarafından 1965'te "Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi (ICOMOS)" kurulmuştur (Ahunbay, 1996). 1969'da Brüksel'de düzenlenen İlk Avrupa Tarihi Dokuların Korunması ve Rehabilitasyonundan Sorumlu Bakanlar Toplantısı, özellikle Avrupa ülkelerinin koruma politikalarına yaklaşımlarını belirlemeye çalışmıştır (Efe ve Özcan, 1988). Avrupa Konseyi, 1975'i "Dünya Mimari Miras Yılı" ilan etmiştir. Bu yıl içinde yapılan toplantılar sonucunda Amsterdam Bildirgesi hazırlanmış ve koruma kriterleri, dönemin gelişmelerine uygun şekilde daha kapsamlı hale getirilmiştir. 1985'te yayımlanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi ve 1992'de yayımlanan Avrupa Kentsel Şartı gibi belgeler, Türkiye'nin tarihi ve kültürel çevresinin korunması konusunda taraf olduğu birçok belgenin arasına katılmıştır (Akkuş ve Efe, 2014).

Yönetim planları, planlamanın bir alt alanından biri olarak 20. Yüzyılın ortalarından beri dünyanın gelişmiş bazı korunan alanlarında uygulanmaktadır. Yönetim planı alanın sürdürülebilir yaklaşımlar ile korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak eylem planlarını oluşturmayı amaçlamaktadır (Gülersoy ve Ayrancı,2011). Yönetim planı alanla alakalı yönetim faaliyetlerinin belgelendirilmesi ve karar alınması ile gelecek işleyiş için yol haritası oluşturmaktadır. Yönetim planı koruma alanını tamamen kapsayarak yönetim faaliyetlerinin neleri içerdiğini ve alınan kararların neye dayandığını içeren bilgileri içermelidir (Thomas vd.,2023) Yönetim planları, alanın yönetimiyle ilgili alınan kararlar hakkında bilgilendirme amacı güden ve hukuki açıdan bağlayıcı olmayan, yönlendirici bir plan olarak tanımlanır (Lodge ve Terrace, 2006).

Thorsell (1995)'e göre yönetim planı, koruma bölgesindeki kaynakların verimli şekilde yönetilmesini, alanın kullanımını düzenlemeyi ve destekleyici imkanların gelişimini kontrol altında tutmayı hedefleyen bir belgedir. Bu planlar, koruma alanında gerçekleştirilecek tüm gelişim ve yönetim faaliyetlerinin nasıl yürütüleceğine dair rehberlik etmekte ve süreci yönlendirmektedir.

Şekil 1. Yönetim Planı Akış Diyagramı

Kaynak: (Ayrancı,2007)

Dünyada evrensel değeri fazla olan, ait oldukları ülkece koruma altında olan doğal ve kültürel varlıkların tümü Dünya Kültür Mirası olarak tanımlanmaktadır (Blake,2000). Kent kimliğinin oluşmasındaki önemli unsurlardan biri o kentin kültürel miras alanlarıdır. Her geçen gün önemi artan bu alanlar için yeni koruma yaklaşımları geliştirilmektedir. Bu doğrultuda alan yönetim kavramı ortaya atılmıştır. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin dünya miras listesinde olacak adaylardan yönetim planı istemesi ile birlikte aday olan alanlar ve mevcut listede olan alanlar için yönetim planı hazırlanması ihtiyacı doğmuştur (Rodwell,2007).

Kent kimliği ve kentsel belleğin oluşumunda önemli bir yere sahip kültürel mekanlar (Bekci 2021), sahip oldukları kültürel miras değerlerinin bugün ve yarınki ortak çıkarların korunması, geçmiş ve gelecek arasında kurulan bağ ile toplumsal değerlere aidiyet hissinin nesillerce aktarılması için yönetim planları ile sürdürülebilir yaklaşımlar yapılmalıdır (Bridgwood ve Lennie, 2009).

2. ÇALIŞMA İÇERİĞİ

Bu çalışmada ilk olarak literatür taraması ile kültürel miras, yönetim planı, koruma kavramları araştırılarak genel kuramsal bilgiler derlenmiştir. Koruma kavramının gelişim süreci ve alan yönetim planlarının önemi ortaya konulmuştur. Ardından alan yönetim planı süreci başarılı olarak yönetilen Bath, Liverpool ve Floransa kentlerinin alan yönetim planları incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda yönetim planlarının işleyişi hakkında genel değerlendirme yapılarak örnek alan yönetim planlarının ortak noktaları tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1.Bath Kenti Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı, İngiltere

Bath, Birleşik Krallığın İngiltere ülkesinin Güney Batı Bölgesinde bulunan bir kettir. Mimarisi, şehir planlaması, peyzajı, arkeolojik alanları ve sahip olduğu tarihi ile evrensel bir değer olarak 1987 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır (Rodwell,2006). 1997 yılına kadar Dünya Miras Alanları kaydı için yönetim planı sunulması ön koşul olarak talep edilmemekteydi. Bath kenti yönetim planları periyodik olarak 2003 ve 2005'de yayımlanmıştır (UNESCO,2005).

Şekil 2. Bath Kentinden Bir Görünüm

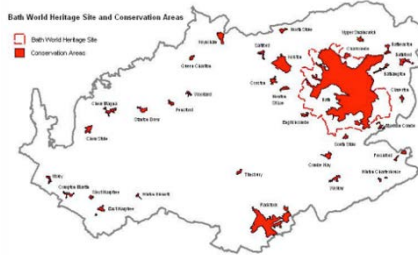

Kaynak: (URL-1)

Bath Kentinin Yönetim Planının sunulmasından önce yönetim ihtiyaçlarının belirlenmesi için ilk olarak alan tanımlaması yapılmış ve bu alanın önemi ortaya konulmuştur. Temel yönetim sistemleri belirlenerek bu doğrultuda hedefler ve hedefleri hayata geçirecek eylem planları hazırlanmıştır (Ayrancı, 2007). Kentin yönetim planının asıl hedefleri sürdürülebilir yönetimi sağlamak, fiziksel erişimi geliştirerek ziyaretçilere keyifli alanlar sunmak, Dünya Miras Alanı olarak evrensel değerlerini geleceğe aktarmak ve bu doğrultuda evrensel değerleri korumak ve arttırmaktır (Bath North & East Somerset Council, 2004)

Bath Yönetim Planı'nda, alanın tanımlanması doğrultusunda kültürel değer ve önemin belirlenmesi sürecinin ilk aşaması olan tanımlama evresinde aşağıdaki adımlar takip edilmiştir:

Şekil 3. Bath Yönetim Planı Sınırları

Kaynak: (URL-2)

- Konumu ve büyüklüğü
- Sınırları
- Dünya Mirası Alanı ve çevresinin tanımlanması
- Alandaki değerler
- Alanın mülkiyeti
- Planlama politikaları
- Alanla ilgili diğer planlar ve çalışmalar (Gülersoy&Ayrancı,2011)

Bath Yönetim Planı'nda yer alan konular, stratejiler, analizler, araştırmalar ve müzakereler gibi birçok kaynak bilginin birleşimiyle oluşturulmuştur. Bu bilgiler, alanın Dünya Mirası Alanı statüsü göz önünde bulundurularak incelenmiş ve beş başlık altında sınıflandırılmıştır. (Bath North & East Somerset Council, 2004).

- Değişimin Yönetilmesi
- Koruma
- Yorum, Eğitim & Araştırma
- Fiziksel Erişim
- Ziyaretçi Yönetimi

UNESCO'nun koruma sürecinde temel bir gereklilik olarak gördüğü izleme sürecinin önemi artmaktadır. Bath Yönetim Planı'nda, diğer yönetim planlarında olduğu gibi, izleme süreci gözden geçirme ve denetleme süreçleriyle bağlantılıdır. Yıllık denetimlerle ilgili olarak, yönetim planının ve Dünya Mirası Alanı'nın durumundaki gelişmeleri izlemek amacıyla dengeli bir izleme yöntemi önerilmektedir. Değerlendirme için kullanılabilecek olası göstergeler aşağıda listelenmiştir (Bath North & East Somerset Council, 2004).

- Tehlike Altındaki Yapılar Listesi'nde bulunan tarihi yapıların sayısı

- Bireysel koruma ya da yönetim planı olan tarihi binaların ve alanların sayısı
- Tarihi binaların ve yapıların analiz ve değerlendirme sonuçları
- Ziyaretçi sayısı
- Ziyaretlerin kalitesi ve ziyaretçi memnuniyeti
- Eğitim amaçlı gezilerin sayısı

3.2.Liverpool Kenti Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı, İngiltere

Liverpool kenti İngiltere'nin kuzeybatısında bulunan sanat, kültür ve mimarinin ön plana çıktığı günü birlik ziyaretlerin en çok yapıldığı yerleşimlerden biridir. Her yıl yeni fonksiyonlar ile geliştirilen su kenarı ziyaretçiler için önemli bir uğrak noktasıdır. (The City of Liverpool, 2008). 18 ve 19. Yüzyılda sahip olduğu rıhtım ve taşıma sistemleri ile ticaretin baş merkezi konumunda olmuştur. Dünya miras listesinde birçok önemli ticari, sivil ve kamusal yapısı bulunmaktadır. Dünya miras listesine 2004 yılında Kriter(ii), kriter(iii) ve kriter(iv) ile alınmıştır (UNESCO World Heritage, 2008). Kent 2008 yılında Kültür Başkenti olarak seçilmesi ile turizme yönelik çalışma yapılması ve stratejiler geliştirilmesi önem kazanmıştır (Misselwitz, 2004).

Şekil 4. Liverpool Kentinden Genel Bir Görünüm

Kaynak: (URL-3)

Kriter ii	Liverpool şehri, liman inşaatı ve yönetimi konusunda dünya genelinde önemli bir gelişim merkezi olmuştur. Bu süreçte, mimarlık, teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama ve peyzaj tasarımı gibi alanlarda önemli bir bilgi ve değer alışverişi gerçekleşmiştir.
Kriter iii	Liverpool şehri ve limanı, 18. ve 19. yüzyıl deniz ticareti kültürünün gelişimine istisnai bir tanıklık yapar. Bu, yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe yönelik benzersiz bir örnektir. Liverpool'un limanı, deniz ticaretinin canlı bir merkezi olarak uzun bir geçmişe sahiptir ve bu süreçte birçok önemli olaya tanıklık etmiştir.
Kriter iv	Liverpool, Britanya İmparatorluğu döneminde küresel ticaret ve kültürel bağlantıların gelişiminde dünya liman ticareti için benzersiz bir örnektir. Bu, insanlık tarihinde önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Benzersiz bir yapı şeklini, mimari ve teknolojik bütünü veya peyzajın örneğidir. Liverpool'un limanı, küresel ticaretin ve kültürel etkileşimin yoğun bir merkezi olmuştur ve benzersiz bir şekilde tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır (Unesco World Heritage, 2008).

Kentteki Dünya Miras Listesi'nde yer alan alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla bir yönetim planı oluşturulmuştur. Liverpool için uluslararası öneme sahip bir kimlik oluşturmak amacıyla şu hedefler benimsenmiştir: Liverpool şehir merkezini daha çekici bir yaşam, çalışma, alışveriş ve ziyaret mekânı haline getirmek; kültürel çeşitliliği vurgulayarak Liverpool'u halkın gurur duyacağı bir yer haline getirmek; sürdürülebilir gelişmeyi desteklemek için kültürel mirasın itici güç olarak kullanılması; yerel halkı, Liverpool'un önemini anlamaları ve gelecek nesillere aktarmaları konusunda dahil etmek; ve eğitimde Liverpool uygulamalarını Dünya Mirası konularıyla bütünleştirmektir. Bu hedefler, Liverpool'un kültürel mirasını koruyarak ve gelecek nesillere aktarma hedefine yaklaşılarak şehrin uluslararası alandaki itibarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Liverpool Management Plan, 2003).

Yönetim planı hazırlanırken alanın özellikleri, koruma açısından önemi ve potansiyelleri ele alınmıştır. Liverpool koruma ve yönetimin planlanmasında kolaylık sağlanması amacı ile 7 bölgeye ayrılmıştır. Tanımlanan alan evrensel değerleri

belirleme ve koruma, özgün işlevleri kullanıma teşvik eğer imkân yoksa yeni işlev ile yeniden sürdürülebilir kullanımı sağlama, alana erişilebilirliğin sağlanması, kültürel yaşamın ve kimliğin devamının sağlanması, ziyaretçilere alanın önem ve değerinin aktarılması gibi temel ilkelere göre yönetim planı hazırlanması tasarlanmıştır. Bu temel ilkeler doğrultusunda 13 hedef başlık belirlenmiştir: Alanın Yönetilmesi, Alanın Yenilenmesi, Yapılaşmış Kültürel Mirasın Korunması, Alanın Kentsel Görünümü, Yeniden Gelişim, Ulaşım, Arkeoloji, Alanın Algılanması ve Anlaşılması Kültür ve Soyut Kültür Mirası Eğitim ve Yorumlama, Ziyaretçi Yönetimi ve Turizm, Alanın Düzenlenmesi, Doğal Çevre.

Bu başlıklar çerçevesinde oluşturulan veya belirlenen ilgili kurumlar eylem planları hazırlanmıştır. Yönetim planında oluşturulan denetleme mekanizmaları ile alanın bir kısmında oluşabilecek sebepler (yangın, sel vb.) ile zarar görmüş alanların sınırın dışına çıkmasını veya yeni araştırma ve arkeolojik çalışmalarla keşif edilen alanların sınıra eklenmesini amaçlamaktadır. Alan sınırı altı yılda bir gözden geçirilmesi ve tampon bölgenin miras alanı gibi denetlenmesi denetim organı ile yapılmaktadır.

3.3. Floransa Tarihi Kent Merkezi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı, İtalya

Floransa kenti İtalya'nın merkezinde yer alan sanat, kültür ve mimarinin merkezidir. Arno Nehri'nin kıyısında yerleşim gösteren bu kent Michelangelo, Leonardo Da Vinci ve Botticelli gibi birçok ünlü sanatçının eserlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ponte Vecchio, Duomo Katedrali ve Santa Maria del Fiore Katedrali gibi kentin görünüşüne katkı sağlayan önemli mimari eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Modern yaşam tarzı ve geleneksel Toskana mutfağıyla da ünlüdür. Bu şehir, tarihle iç içe geçmiş bir şekilde günümüzde de yaşamaktadır. Floransa'nın

kültürel mirasının korunması ve sürdürülebilir bir gelecek için yapılan çalışmalar, şehrin öneminin altını çizmektedir (Böke,2020)(Gümüş,2021).

Şekil 5. Floransa Kentinden Genel Görünüm

Kaynak: (URL-4)

Sahip olduğu değerlerle UNESCO tarafından kriter 1, kriter 11, kriter 111, kriter 1v ve kriter v1 de bulunan gerekçeler ile Floransa tarihi kent merkezi 1982 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilmiştir (Öncüer,2021).

Kriter i	Floransa, daimî bir yaratma döngüsü içinde olan kentsel dinamikleri ile altı yüzyıldır ön planda kalmaktadır. Şehir, dünyaca ünlü müzeleri ve sanat eserleriyle dikkat çekmektedir. Floransa'nın kentsel yapısı, benzersiz bir sanatsal farkındalık yaratmakla birlikte dünyaca ünlü sanat eserlerine ev sahipliği yapmaktadır (UNESCO,1982).
Kriter ii	Floransa, 15. yüzyıldan bu yana sanatsal açıdan öncü bir konumda bulunmuş ve özellikle İtalya'nın sınırlarında ve sonrasında Avrupa mimarisine yön vermiştir. Bu dönemde, Leonardo Da Vinci ve Michelangelo gibi iki evrensel sanat dehasının Floransa'nın sanat ortamında yetiştiği belirtilmektedir. Floransa, mimarlık ve anıtsal sanatların gelişiminde belirleyici bir etki yapmış ve Rönesans'ın sanatsal ilkeleri burada şekillenmiştir (UNESCO,1982).
Kriter iii	Floransa'nın tarihi kent merkezi, Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde önemli bir ticaret merkezi olarak öne çıkmıştır. Bu tarihi merkez, korunmuş yolları, güçlendirilmiş sarayları, malikaneleri, çeşmeleri ve dükkânlarıyla sanatla organize edilmiş bir kent yapısı sunmaktadır (UNESCO,1982).
Kriter iv	17. yüzyıllar arasındaki dönemde Floransa, siyasi ve ekonomik güç açısından her zaman önde gelen bir konumda olmuştur. Bu dönemde, zenginler ve siyasi elitlerin şehri prestijli binalarla süslemesi yaygın bir uygulamaydı. Palazzo Pitti, Palazzo Rucellai, Palazzo Strozzi, Palazzo Gondi, Palazzo Riccardi-Medici, Palazzo Pandolfini ve Boboli Bahçeleri ile San Lorenzo, Medicis'in Mezarlık Şapeli ve Biblioteca Laurenziana gibi yapılar bu dönemin önemli örneklerindendir. Avrupa'nın ekonomik ve siyasi gücünün öncelikli olarak bu dönemde Floransa'da olması da dikkate değer olarak kabul görmüştür (UNESCO,1982).
Kriter vı	Floransa, maddi olarak evrensel öneme sahip birçok olayla ilişkilidir. Özellikle Neo-Platonik Akademi ortamında Rönesans kavramı gelişmiş ve Floransa'da Landino, Marsilio Ficino, Pico della Mirandola gibi düşünürlerden ilham alınarak modern hümanizmin doğuşuna zemin hazırlanmıştır. Bu sebeple Floransa, maddi açıdan evrensel öneme sahip olan Rönesans ve modern hümanizmin doğduğu yer olarak kabul edilmektedir.

UNESCO tarafından “yönetim planı” kavramının zorunlu olması ile kentin ilk yönetim planı 2006 yılında hazırlanmış ve 2008 yılında revize edilmiştir. Yönetim planında tarihi kent merkezi odak noktası olurken, tarihi kent merkezini etkileyen alanlar tampon bölge olarak belirlenmiştir (Öncüler,2021). Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı belediye teknik personelleri tarafından hazırlanmıştır. Uzun vadeli planlar ile

belirlenen stratejilerin daha kolay uygulanması hedeflenmiştir. Alana yönelik geliştirilen vizyon, yaşayan, gelişen ve misafirperver bir şehir için yeni ve tutarlı bir vizyon belirlemektedir. Bu vizyon, yalnızca insana, karşılıklı saygıya ve kültürlerarası diyaloga odaklanarak sürdürülebilir kalkınma sağlamayı hedeflemektedir (Floransa Alan Yönetim Planı, 2016).

Alana yönetim planında ilk olarak planın ana çerçevesi ve yaklaşımları belirlenmiştir. İkinci bölümde vaka analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde amaç, hedef ve stratejiler belirlenerek son bölümde planın denetleme ve eşgüdüm kısmı incelenmiştir (UNESCO,1982).

Bu yaklaşımlarda ilk bölümde kentin dünya miras listesindeki yeri, kimliği, koruma ve etkilenme sınırı açıklanmıştır. İkinci bölümde kentin somut ve somut olmayan miras değerlerinin nitelikleri ortaya konularak analiz çalışması yapılarak SWOT sentezi yapılmıştır.

SWOT analizinde öne çıkan maddeler kentsel ulaşım, kentsel imaj bozukluğu, kaotik turist tabelası, kamusal alanın aşırı işgal edilmesi gibi zayıf yönler ve kitle turizminin etkisi, hava kirliliği, sel ve iklim değişikliği, anıtsal mirasın çöküşü, yerel işçilik kaybı gibi tehditlerdir. Üçüncü ve dördüncü bölümde kent merkezi odaklı kentsel eylem planları açıklanmıştır.

Yönetim planında farklı bakış açıları ve yaklaşımlar kazandırmak için başarılı olan planlamada kent plancısı, mimar, ekonomist, arkeolog, sanat tarihçisi, hukukçu vb. disiplinler ile aktif olarak çalışılmıştır. Çalışmalar doğrultusunda ortaya konulan eylem planının ana başlıkları;

- Somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine yönelik eylem planı, bölgedeki sivil mimari örnekler ve anıtsal öğelerle birlikte geçmişten günümüze kadar süregelen gelenek ve görenekleri belirleyerek restorasyon, eğitim, planlama ve benzeri

konularda kararlar almayı hedefler. Bu çerçevede, kültürel mirası koruma ve gelecek nesillere aktarma amacı güdülerek adımlar atılır.

- Araştırma ve bilgiye dayalı eylem planı, doğru bilgiye ulaşmayı hedefler ve bu doğrultuda arşiv ve kütüphane sistemlerinin kurulmasını içerir. Bu plan, kültürel mirasın derinlemesine anlaşılması ve korunması için gerekli olan belgeleme ve araştırma faaliyetlerini destekler. Bu çerçevede, tarihi ve kültürel verilerin toplanması, saklanması ve erişilebilir hale getirilmesi için stratejik adımlar atılır. Bu da kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayarak toplumun kültürel kimliğini korur.
- Ulaşım ve çevre odaklı eylem planı, tarihi dokuya minimum taşıt trafiği sağlanmasını ve sürdürülebilir ulaşım politikalarının benimsenerek yaya öncelikli eylemlerin hayata geçirilmesini içermektedir. Bu plan, çevre dostu ulaşım seçeneklerinin teşvik edilmesini ve tarihi bölgelerdeki araç trafiğinin azaltılmasını amaçlar. Böylece, kültürel mirasın korunmasıyla çevre sürdürülebilirliği arasında denge sağlanır ve yerel toplulukların yaşam kalitesi artırılır.
- Turizme dayalı eylem planı, kültür turizmi çeşitliliğini artırmayı ve turist profiline, taşıma kapasitesine vb. konulara odaklanarak eylem kararları almayı içerir. Bu plan, bölgenin kültürel mirasını turistler için çekici hale getirirken, taşıma altyapısını ve turist ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar olarak belirlenmiştir (UNESCO,1982) (Öncüer,2021).

Bu başlıklar altında, tarihi kent merkezinin restorasyonunun tamamlanması ve arkeolojik veri tabanı sisteminin kurulması gibi projeler tasarlanmıştır. Floransa Tarihi

Kent Merkezi Yönetim Planı, 2008'de UNESCO tarafından revize edilmiştir. Plan, kısa vadeli küçük ölçekli müdahalelerin ve uzun vadeli hedeflerin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Katılımcı ve multidisipliner bir yaklaşım benimsemektedir, bu da somut ve somut olmayan kültürel mirasın başarılı bir şekilde korunmasını sağlamaktadır (UNESCO,1982).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültürel miras alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı, dünya genelinde büyük öneme sahiptir. Bu alanların korunması, geçmişin izlerini gelecek nesillere aktarırken, toplumların kimliklerini güçlendirmekte ve ortak mirasın devamlılığını sağlamaktadır. Kültürel miras alanlarının yönetimi, uluslararası alanda çeşitli sözleşmeler ve kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve ulusal düzeyde de özel yönetim planlarıyla desteklenmektedir.

Dünya genelindeki örneklerden olan Bath, Liverpool ve Floransa gibi kentlerdeki yönetim planları incelendiğinde, kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi için çeşitli stratejilerin başarıyla uygulandığı görülmektedir. Yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması, alanların özelliklerine, koruma ihtiyaçlarına ve toplumun taleplerine uygun olarak yapılmaktadır. Bu planlar, koruma, eğitim, ziyaretçi yönetimi, alana erişim ve sürdürülebilir kullanım gibi çeşitli alanları kapsayarak kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır.

Bath, Liverpool ve Floransa gibi Dünya Mirası alanlarının yönetim planlarını karşılaştırdığımızda, başarılı uygulamalarda ortak bazı unsurların bulunduğunu gözlemlenmektedir. Bu planlar, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine odaklanmaktadır. Restorasyon çalışmaları, koruma politikaları ve kültürel etkinliklerle bu mirasın canlı tutulması hedeflenmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın önemi vurgulanmaktadır.

Kentlerin tarihi dokularının korunmasıyla birlikte modern yaşamın ihtiyaçlarına cevap verilmesi ve sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Yerel toplulukların katılımı ve desteği, bu planların hazırlanmasında ve uygulanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kent sakinlerinin ve paydaşların fikirleri ve talepleri dikkate alınmaktadır. Ziyaretçilere yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra, yerel halkın da kültürel mirasın önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi hedeflenmektedir. Planların hazırlanmasında farklı disiplinlerden uzmanların katılımıyla bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir. Mimari, tarih, kültür, çevre ve ekonomi gibi farklı alanlardan gelen uzmanlar, kentin tüm yönlerini kapsayan çözümler üzerinde çalışmaktadır. Son olarak, planların etkinliğinin sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede planların güncellenmesi ve gerektiğinde revize edilmesi mümkün olmaktadır. Bu unsurların bir araya gelmesi, kültürel mirasın uzun vadeli korunması ve kentin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kritik öneme sahiptir. Kültürel miras alanlarının yönetiminde karşılaşılan zorluklar, bölgesel farklılıklar, turizm baskısı, doğal afetler ve kentsel gelişme gibi etmenlerden kaynaklanmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için uluslararası iş birliği, yerel toplumun katılımı ve sürdürülebilir yönetim stratejileri önemlidir.

Gelecek için öneriler arasında, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kullanımının daha etkin bir şekilde sağlanması için uluslararası standartların belirlenmesi, yerel toplumun bilinçlendirilmesi ve katılımının artırılması, teknolojinin kullanılması ve eğitim programlarının geliştirilmesi yer almaktadır. Aynı zamanda kültürel miras alanlarının potansiyel olarak yoğun olduğu yerleşimlerde mevcut durum nitelikleri şekilde belgelenerek ileriye dönük planlamalara zemin hazırlamalıdır.

Sonuç olarak, kültürel miras alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı, küresel bir sorumluluktur ve bu alanda

yapılan çalışmaların önemi giderek artmaktadır. Gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmak için kültürel mirasa gereken önem verilmesi ve etkili yönetim stratejilerinin uygulanması son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, 5. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul, 1996.
- Ahunbay, Z. (1999), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. 8. basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Yem Yayınevi, İstanbul.
- Akkuş, Z., & Efe, T. (2014). Tarihsel ve Kültürel Çevrenin Korunması Bakımından Türkiye ve İtalya'daki Kolluğun Görev ve Yetkileri. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5(2), 313-366.
- Ayrancı, İ. (2007). Koruma alanlarının yönetimi ve yönetim planı sürecinin değerlendirilmesi İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Başdoğan Deniz, G. (2022). Kültürel Mirasın Korunması İçin Sürdürülebilir Miras Yönetimi: Türkiye Örneği. Kent Akademisi, 15(3), 1204-1222.
- Bath North & East Somerset Council, 2004, City of Bath World Heritage Site Management Plan, <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/1.Introduction.html> (01.04.2024).
- Bekci, B., 2021 "A case study on the interdependence between the coastal ecosystem and humankind," Ocean & Coastal Management, vol.210, 2021
- Bir Çalışma, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Bartın
- Blake, J. (2000). On defining the cultural heritage. International & Comparative Law Quarterly, 49(1), 61-85.
- Bogenç, Ç., Bekci B. 2020, Regeneration of Historical Akçaabat Ortamahalle1, Journal International Refereed Journal on Social Sciences, 6(33), 810-823

- Bogenç, Ç., 2016, Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik
- Böke, F. (2020). Dünya Miras Alanları Alan Yönetimi Dünya Miras Kenti Safranbolu için Bir Yönetim Planı Önerisi. Doktora Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Bridgwood, B. ve Lennie, L. (2009). History, performance and conservation. New York: Taylor&Francis Group.
- Çelik, D., & Yazgan, M. E. (2007). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa Ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 9(11), 1-10.
- Eke, F., Özcan, Ü., (1988). “Tarihi Dokunun Korunması ve Uluslararası Deneyimler”, Mimarlık Dergisi, Sayı:2, s. 34-35.
- Ekinci, Y. (2009). Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve yerel yönetimlerin sorumlulukları: Selimiye Camii alan yönetimi örneği (Master's thesis, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Eraslan, Ş. (2021). Dünya Miras Alanlarında Yönetim Planları: Türkiye Örneği. International Journal of Arts and Social Studies, 4(6), 32-48.
- Floransa Yönetim Planı. (2016). <http://whc.unesco.org/document/169993> Erişim Tarihi: 01.04.2024.
- Gülersoy, N. Z., & Ayrancı, İ., (2011) Koruma Alanlarında Yönetim Planı, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi, İstanbul.

- Gümüş, E. (2021). Kültürel miras alanlarında yönetim: Aydın Priene örneği (Master's thesis, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ICOMOS, 1996, Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites, www.international.icomos.org/recording.html, (25.03.2024).
- Kamacı, E. (2014) “2863 Sayılı KTVKK’nin Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2014, Cilt: 31 (2), s.2.
- Lodge, B., Terrace, H. (2006). Durham Riverbanks Management Plan. Durham: Durham City Council.
- Misselwitz, P. (2004). Manchester/ Liverpool Studies Part 1. Manchester- Liverpool. Studies Part I, 49(March), 1–186.
- Öncüler, M. R. (2021). Koruma Amaçlı İmar Planı ve Alan Yönetim Planı Entegrasyonunun Değerlendirilmesi: Bergama Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Rodwell, D. (2006). Managing Historic Cities: The Management Plans for the Bath and Edinburgh World Heritage Sites. Journal of architectural conservation, 12(2), 41-61.
- Rodwell, D. (2007). Conservation and sustainability in historic cities, Singapore: Blackwell Publishing.
- The City of Liverpool, “The City” http://www.liverpool.gov.uk/the_city/ (2008).
- Thomas, L., & Middleton, J. (2003). Guidelines for management planning of protected areas (Vol. 10). Gland, Switzerland: Iucn.

- Thorsell, J., 1995, A Practical Approach to the Preparation of Management Plans for Natural Heritage Sites.
- Toraman, F. E., 2022, Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Korunmasında Turizm Etkilerinin Yedikule Kültür Rotası Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Uluslan, E. (2016). Türkiye’de kültürel miras alanlarında yönetim planlaması deneyimi. İdealkent, 7(19), 372-401.
- UNESCO Paris (1972). The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, whc.unesco.org/en/conventiontext, (23.03.2024).
- UNESCO(1982).<https://whc.unesco.org/en/list/174/#:~:text=In%20addition%20to%20its%20museums,Piazza%20della%20Signoria%20dominated%20by>
- Unesco, “Unesco World Heritage List” <http://whc.unesco.org/en/list> (2008).
- UNESCO, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (Operational Guidelines), UNESCO, Paris (latest revision, February 2005).
- URL-1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bath>
- URL-2: <http://www.bathnes.gov.uk>
- URL-3: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwhc.unesco.org%2Fen%2Flist%2F1150%2F&psig=A0vVaw2oBMym94G-GoQ_gBw46EXG&ust=1712094232480000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCPi1-pX-oYUDFQAAAAAdAAAAABAR
- URL-4: <https://124.im/DZXFQyx>

Wang, J., 2011. Problems and Solutions In The Protection of Historical Urban Areas. *Frontiers of Architectural Research*(Elsevier).1:40-43.

Zeren Gülersoy, N., Ayrancı, İ. (2011). *Koruma Alanlarında Yönetim Planı*. İstanbul: İTÜ Çevre ve Şehircilik Araştırma Merkezi.

GÖÇ DALGALARININ KENTLERDE MİMARİ VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

Elif Fatma SALİHOĞLU¹

1. GİRİŞ

Göç, bireylerin veya grupların bir coğrafi bölgeden diğerine, genellikle önemli bir süre boyunca ikamet değişikliğini de içeren hareketini ifade eder. Bu nedenle göçler, insanlık tarihinin ve toplumsal gelişimin temel bir yönü olmuştur (Harzig & Hoerder, 2009). Bir ülke içinde (iç göç) veya uluslararası sınırların ötesinde (dış göç/uluslararası göç) meydana gelebilir. Göç genellikle itici faktörlerin (çatışma, yoksulluk, fırsat eksikliği gibi insanları evlerini terk etmeye zorlayan koşullar) ve çekici faktörlerin (ekonomik beklentiler, siyasi istikrar, daha iyi kalite gibi yeni bir yerin çekicilikleri) bir kombinasyonu sonucu gerçekleşmektedir. Her biri ekonomik fırsatlardan siyasi istikrarsızlığa ve çevresel değişime kadar uzanan benzersiz faktörler tarafından yönlendirilen çeşitli türleri kapsar (Gibney, 2014). Göçü anlamak, göçün küresel demografi, ekonomiler, kültürler ve yapıları çevre üzerindeki derin etkilerini kavramak açısından çok önemlidir.

Göç, küresel dinamikleri derinden şekillendiren dinamik ve karmaşık bir olgudur (Betts, 2014). Politika yapıcılar, araştırmacılar ve topluluklar, göçün türlerini, kalıplarını ve etkilerini anlayarak, göçün getirdiği fırsatlar ve zorluklarla daha iyi başa çıkabilir, birbirine bağlı bir dünyada kapsayıcı toplumları ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edebilir.

¹ Arş.Gör.Dr. Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, elifkarabay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9031-4817.

Göçler tarih boyunca toplumları şekillendiren temel bir güç olmuştur. Demografik değişimler ve ekonomik etkilerin ötesinde göç, yapıyı çevreyi derinden etkilemekte, hedef bölgelerdeki yapıyı çevre üzerinde kalıcı izler bırakabilmektedir. Uyum ve kimlik ifadelerinin canlı dinamiği ise kentlerde kültürel alışverişi tetiklemektedir. Göç, farklı bakış açıları, gelenekler, diller vb. etkileri sunarak toplumları kültürel açıdan zenginleştirir. Ancak sosyal entegrasyon, kültürel kimlik ve sosyal uyumla ilgili zorluklar da doğurabilir (Stepputat & Sorensen, 2014).

Kentlere gerçekleşen göç dalgalarının etkileri incelendiğinde, iç veya dış göç olma durumlarına göre mekansal ve kültürel bazı farklılıkları ortaya çıkabilmekte, her bir göç türü içerisinde öne çıkan hususlar olmaktadır. Bu nedenle göç-mimarlık ara kesitinde gerçekleştirilen araştırmaların artırılması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkiye kentlerindeki iç göç-kent etkileşimlerinden kısaca söz edilmiş, çalışma kapsamında ele alınan örnekler ağırlıklı olarak New York başta olmak üzere dünyanın farklı kentlerinden örnekler seçilerek incelenmiştir. Böylelikle kentlerde mimari ve kültürü etkileme biçimlerini ortaya koyarak, göç kavramının tüm kentlerde mimarlık disiplini ile yakın ilişkisi ortaya konmuştur.

2. İÇ GÖÇLER VE KENTLERDEKİ ETKİLERİ

Göç dalgaları temelde sınır aşımı durumuna göre iç göç ve dış göçler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç ve dış göçler her ne kadar kesin sınırlarla tayin etmek yanlış olsa da kentleri mimari ve kültürel olarak farklı etkileyebilmektedir. Bu nedenle araştırmacıların mimari-göç ilişkisinde öncelikle dikkat etmesi gereken ilk husus iç veya dış göç ayrımıdır.

İç göçler; bir ülkenin sınırları içindeki hareketi içerir. Bireylerin istihdam ve daha iyi yaşam standartları arayışı içinde kırsal alanlardan şehirlere göç ettiği kırsaldan kente göç olabilir. Tersine, kentten kıra göç, insanların daha düşük yaşam maliyetleri veya yaşam tarzı tercihleri gibi nedenlerle kırsal alanlara dönmesine veya daha küçük kasabalara taşınmasına neden olabilmektedir (S. Irudaya Rajan, 2022) Uluslararası olması, etnik grupların karşı karşıya gelmesi gibi durumlar nedeniyle dış göçler dikkat çekerken, ülkeler içindeki iç göçler de kentsel mimariyi ve kültürü etkilemede önemli bir rol oynamaktadır.

İç göç, kentsel büyüme kalıplarını, mekânsal dağılımı ve şehirlerdeki konut talebini şekillendirerek kentsel mimariyi önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanlar kırsal alanlardan kentsel alanlara veya bir ülke içindeki şehirler arasında göç ettikçe, mimarlar ve şehir planlamacıları farklı mekânsal ihtiyaç ve tercihleri karşılama zorluğuyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Güneydoğu Asya ve Sahra Altı Afrika gibi hızla kentleşen bölgelerde iç göç, gayri resmi yerleşimlerin genişlemesine ve yeni kentsel çevrelerin gelişmesine neden olmaktadır ²Mimarlar, gelişen demografik trendlere ve sosyoekonomik koşullara uyum sağlayabilecek esnek konut çözümleri tasarlayarak yanıt aramaktadırlar. Bu çalışmalar içerisinde, modüler konut tasarımları, karma kullanımlı geliştirmeleri ve kapsayıcı-dirençli kentsel büyümeyi destekleyen sürdürülebilir kentsel altyapı tasarımları yer almaktadır (Salihoğlu, 2019).

Mumbai (Hindistan) gibi şehirlerde iç göç, canlı kültürel mahallelerin ve etno-kültürel bölgelerin ortaya çıkarmıştır. Söz konusu örnek kentlerde, göç eden toplulukların tarihlerini yansıtan kültürel kurum ve kamusal alan projeleri ile kültürel

² Asya'da yaşanan iç göçler için bakınız: (Martin Bell, 2020), Afrika'daki iç göçler için bakınız: (Kok, O'Donovan, Bouare, & Zyl, 2003).

mirasın korunması üzerine çalışmalar yürütülürken tanıtımına da önem verilmiş bir turizm kaynağına dönüştürülmüştür. Örneğin Mumbai Dharavi Slum Turları ile Mumbai'nin göçlerle ortaya çıkmış en büyük mahallesinde göçmenlerin kültürleri turlar aracılığı ile tanıtılmaktadır (Heller, 2018).

Türkiye'de de iç göçler; ekonomik faktörler, bölgesel eşitsizlikler ve demografik değişimler nedeniyle gerçekleşmiştir. Tarihsel olarak, insanların Anadolu köylerinden İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere taşınmasıyla kırdan kente göç ön plana çıkmıştır (Topçu, 2022). Bu akın, kent merkezlerinde kentleşmeye ve nüfus artışına katkıda bulunarak konut, altyapı ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratmıştır. Örneğin İstanbul'da iç göçün tetiklediği hızlı nüfus artışı, kayıt dışı yerleşimlerin genişlemesine yol açmıştır (Öztürk, 2007). Mimarlar ve şehir planlamacıları, kapsayıcı kentsel büyümeyi teşvik ederken, göç eden nüfusun ihtiyaçlarını karşılayan uygun fiyatlı konut projeleri, karma kullanımlı geliştirmeler ve sürdürülebilir kentsel altyapı tasarlayarak bu sorunlara çözümler geliştirmekte ve tartışmaktadır.

Göçmen akını, Türkiye'deki mimarları ve şehir planlamacılarını toplu konut tasarımında yenilik yapmaya teşvik etse de geleneksel inşaat yöntemleri azalmıştır. TOKİ projeleri gibi çalışmalarla işlevselliğin ön planda olduğu uygun fiyatlı konut sağlama çabaları önem kazanmıştır (Demirarslan, 2022). Faydalarına rağmen Türkiye'de toplu konutların hızla yaygınlaşması çevresel etki, altyapı eksiklikleri ve toplumun parçalanması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların ele alınması, sürdürülebilir kalkınmayı, konutlara adil erişimi ve kapsayıcı kentsel planlama stratejilerini önceliklendirirken kentlere yaşanan göçlerin sürecini tetikleyen en önemli unsurlardan biri olduğu göz ardı edilmemelidir.

İç göçler, mahalle dinamiklerini, sosyal etkileşimleri ve topluluk kimliklerini etkileyerek Türk şehirlerinin kentsel dokusunu yeniden şekillendirmiştir. Yukarıda bahse konu toplu konut projeleri genellikle göçmen nüfusu belirli bölgelerde yoğunlaştırarak kültürel çeşitliliği ve sosyoekonomik entegrasyonu teşvik etmiştir. Ancak aşırı kalabalıklaşma, sınıfsal kimlik çatışmalarını veya sosyal eşitsizlikler gibi zorlukları da beslemiştir.

Kültürel karşılaşmaların olası sonuçları kadar bu durumlarda gerekli mekânsal ihtiyaçlar Türkiye'deki toplu konut projelerinde, kültürel tercihlerden etkilenecek gelişen geleneksel çözümlerin modern mimari üsluplarla birlikte düşünülmesini gerekli kılmıştır. Mimarlar-iç mimarlar, sosyal etkileşimi ve kültürel korumayı teşvik eden ortamlar yaratmak için avlu tasarımları vb. ortak alanları projelere dahil edilmelidir.

Kentsel açıdan bakıldığında ise özellikle de dernekler aracılığıyla göçmenlerin kültürel entegrasyonunu güçlendirmeyi hedefleyen kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmektedir. Türkiye’de iç göç kültürünü korumak ve tanıtmak için açılan mekanların sayısı oldukça az olmakla birlikte, Antalya’da bulunan Göçebe Yörük Kültür Evi (Müzesi) Yörük göçmenlerin kültürel mirasını korumayı ve tanıtmayı amaçlamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Antalya Özel Yörük Müzesi

Kaynak: (Özel Yörük Müzesi, 2019).

3. DIŞ GÖÇLER VE KENTLERDEKİ ETKİLERİ

Göç, dünya çapında şehirlerin kültürel ve mimari manzaralarını şekillendiren küresel bir olgudur. İç göç bir ülke içinde hareketi içerirken, uluslararası göç ulusal sınırları aşarak kentsel mimariyi ve kültürel dinamikleri farklı şekillerde etkilemektedir.

Uluslararası göç, kent merkezlerine, göçmen toplulukların kültürel geçmişlerini ve geleneklerini yansıtan çeşitli mimari etkiler getirmektedir. Göçmenler yeni topraklara yerleştikçe kültürel miraslarından kaynaklanan mimari tarzlarını, malzemelerini ve mekânsal tercihlerini de beraberlerinde getiriyorlar. Bu akış çoğu zaman geleneksel ve modern unsurların harmanlanmasına ve yeni mimari detayların yaratılmasına yol açmaktadır (Lozanovska, 2015).

Bazı kentlerde göçmenlerin ağırlıklı yaşadığı semtler sınırlarla olmasa da kültürleri ile kentten ayrılmış/özelleşmiştir. New York City'deki Çin Mahallesi (Şekil 2) ve Küçük İtalya gibi mahalleler, Çinli ve İtalyan göçmenlerin kültürel simgeleri ile donatılmıştır.

Şekil 2. Newyork'ta Çin Mahallesi

Kaynak: (UBIQ NY Ltd, 2024).

Şekil 3. Newyork'da Küçük İtalya

Kaynak: (Shutterstock, 2022).

Kültürel farklılıklar kendiliğinden ayrışabilse de kimi zaman korunmak amacıyla çeşitli projelerle mekansallaştırılmıştır. New York City'deki terk edilmiş bir demiryolundan dönüştürülen High Line Park'ı, şehrin göçlerle gelişen çok kültürlü kimliğini yansıtan kamusal sanat enstalasyonlarını bir araya getirmek üzere kurgulanmıştır (David & Hammond, 2011).

Sadece New York'da değil çok kültürlülüğüyle tanınan Toronto, Kanada gibi kentlerde festivallerle kutlanmaktadır (Town of Kingsville, 2022). Kimi örneklerde kentlerde açılan müzelerle kültürel sürdürülebilirlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Fumihiko Maki tarafından tasarlanan Ağa Han Müzesi, Toronto'nun İslam sanatını ve kültürünü koruma ve sergileme, kültürlerarası diyalog ve anlayışı teşvik etme konusundaki kararlılığının bir örneğidir (agakhanmuseum.org., 2023).

Benzer şekilde, Melbourne gibi şehirler, göçmenlerin hikayelerini ve onların şehrin sosyal ve mimari evrimi üzerindeki etkilerini belgeleyen Göçmenlik Müzesi gibi mekanlar açılmıştır. Bu kurumlar yalnızca kültürel mirası korumakla kalmıyor, aynı zamanda şehrin küresel bir kültür başkenti kimliğine de katkıda bulunuyor.

Şekil 4. Göç Müzesi-Melbourne

Kaynak: (City of Melbourne, 2024).

Kentlerde açılan kimi müzelerde ise göçmenlerin şehir yaşamına entegre edilmesi için sosyal hizmetler ve eğitim programları sağlamaktadır. Bu tipik örneklerden bir tanesi Brezilya'nın São Paulo kentindeki Museu da Imigração'dur (Şekil 5).

Şekil 5. Museu da Imigração

Kaynak: (museudaimigracao.org, 2024).

Olumlu sonuçlarına karşın dış (uluslararası) göç, kentsel planlama, altyapı ve sosyoekonomik eşitsizliklerle ilgili zorlukları da beraberinde getirmektedir. Hızlı demografik değişiklikler ve mekansal ayrışma, kaynakları zorlayabilir ve

eşitsizliği daha da kötüleştirebilir; bu da yenilikçi kentsel politikalar ve kapsayıcı tasarım stratejileri gerektirmektedir (World Economic Forum, 2017).

4. KENTLERDE GEÇİCİ YAŞAM KAMPLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Yukarıda bahse konu edildiği üzere, göçlerle birlikte kentler içerisinde göç mahalleri ortaya çıkabilir veya barınma sorunları yaşanabilir. Yaşanan barınma sorunları, özellikle de göçlerin yoğun olduğu dönemlerde geçici yaşama alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Geçici veya yerinden edilmiş nüfusları barındırmak için yetkileler tarafından kentlerde çözüm aranmakta, barınma sorunu çözülene kadar göçmenler kendi imkanları ile kent içlerinde geçici barınma koşulları oluşturmaktadır. Örneğin; 2022 yılında New York'da, güney sınır eyaletlerinden otobüslerle getirilen göçmenler için dev bir çadır barınak açılmış (Şekil 6), ancak devam eden barınma sorunları nedeni ile 2024 yılı Ocak ayında kentte kullanılmayan bir hava alanı pistinde çadırlarla geçici yaşam alanları oluşturulmuştur (Şekil 7).

Şekil 6. Göçmenler İçin Toplu Barınma Çadırı

Kaynak: (CBS Interactive Inc., 2022)

Şekil 7. Geçici Barınma Alanı Sınırları

Kaynak: (The Associated Press, 2024)

New York örneğinde olduğu gibi geçici barınma sorunu genellikle göçmenleri belirli alanlarda toplama ve göçmenleri kentten izole ederek çözülmeye çalışılmaktadır.

Dünya'nın birçok kentinde oluşturulan ve çokca tartışılan göçmen kamplarında da sosyal izolasyon yani ev sahibi topluluklarla sınırlı etkileşim kurgulanmıştır. Kültürel alışveriş gibi etkileri sorgulamak bir yana, göçmenler için bölgesel idareciler tarafından oluşturulan birçok yaşam alanı “hapishane” görünümleri ile eleştirilmekte (Şekil 8) ve insan haklarına aykırı yaşamlar medyaya sıklıkla yansımaktadır (Hayes, 2019).

Şekil 8. 2019 Yılında El Paso, Texas'da Göçmenler

Kaynak: (Hayes, 2019).

Geçici kurulmuş olsalar da uzun yıllar kullanımına devam edilen kamplar, sıklıkla yeterli altyapıdan ve temiz su, sanitasyon tesisleri ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlerden yoksundur. Kamplardaki göçmenler sıklıkla statüleri ve haklarına ilişkin yasal belirsizliklerle karşı karşıya kalır, Yasal korumanın olmaması, sakinleri sömürüye, istismara ve ayrımcılığa karşı savunmasız bırakabilmektedir.

5. SONUÇ

Göç yalnızca demografik bir olgu değil, aynı zamanda dünya çapında şehirlerin ve bölgelerin mimari manzaralarını yeniden şekillendiren dinamik bir güçtür. Kültürel alışverişi teşvik eder, yeni çevresel bağlamlara göre uyarlanmış tasarım yeniliklerine ilham verir, kentsel büyümeyi ve planlamayı yönlendirir, sosyal ve ekonomik dinamiklere yanıt verir ve inşa edilmiş formlar aracılığıyla kültürel kimlikleri korur ve yeniden yorumlar. Bu nedenle mimarlık, insanların sınırlar ve kıtalar arasındaki hareketleri yoluyla bir araya getirilen insan deneyimlerinin, tarihlerinin ve özlemlerinin zengin dokusunun somut bir kanıtı olarak hizmet eder.

Kentler kültürel çeşitliliği benimseyerek ve kapsayıcı kentsel tasarım stratejilerini uygulayarak canlı, dayanıklı ve kapsayıcı kentsel ortamlar yaratmak için göçün dönüştürücü gücünden yararlanabilirler. Mimarlar, göçün kentler üzerindeki dönüştürücü etkisinin giderek daha fazla farkına vardıkça, yalnızca farklı nüfusların mekansal ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel çeşitliliği kutlayan ve sosyal entegrasyonu teşvik eden yenilikçi projelere de öncülük edeceklerdir. Proaktif planlama ve kapsayıcı politikalar yenilik ve topluluk oluşturma fırsatlarına dönüştürebilir. Kentlerde çeşitli paydaşları kentsel planlama sürecine dahil ederek, sosyal uyumu, ekonomik canlılığı ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden

kapsayıcı mahalleler yaratmak için çok kültürlülüğün güçlü yönlerinden yararlanabilir.

Göçler, kültürel alışveriş için fırsatlar sunarken, aynı zamanda artan konut sorunları, çatışma ortamları, izole göçmen yerleşimlerinin kurulması gibi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bazı durumlarda göçün yol açtığı hızlı kentleşme, şehirlerde mimari tekdüzeliğin ve estetik kalitenin bozulmasına da neden olabilecek sonuçlar doğurabilir.

Bu nedenlerden ötürü, göç konusunda bilgilendirilmiş projelerle uğraşan mimarlar kapsayıcı, dayanıklı ve kültürel açıdan canlı kentsel ortamların şekillendirilmesinde ön saflarda yer almalıdırlar. Yenilikçi tasarım çözümleri, kültürel koruma çabaları ve topluluk odaklı girişimler aracılığıyla kentlerin fiziksel dönüşümüne değil, aynı zamanda dünya çapındaki toplulukların sosyal ve kültürel dokusuna da katkıda bulunmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- agakhanmuseum.org. (2023). *50 YEARS OF MIGRATION*. 02 03, 2024 tarihinde <https://agakhanmuseum.org/whats-on/50-years-of-migration/> adresinden alındı
- Betts, A. (2014). International Relations and Forced Migration. E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, & N. Sigona içinde, *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies* (s. 60-74 önceki ise 48-60). Oxford: Oxford University Press.
- CBS Interactive Inc. (2022). *New York City to open giant tent shelter for migrants being bused in from southern border states*. 5 12, 2024 tarihinde <https://www.cbsnews.com/news/migrants-bused-border-states-new-york-randalls-island-tent-shelter/> adresinden alındı
- City of Melbourne. (2024). *Immigration Museum*. 6 7, 2024 tarihinde <https://whatson.melbourne.vic.gov.au/things-to-do/immigration-museum> adresinden alındı
- David, J., & Hammond, R. (2011). *High Line: The Inside Story of New York City's Park in the Sky*. FSG Originals.
- Demirarslan, D. (2022). *Ütopya ve Toplu Konut*. İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Gibney, M. J. (2014). Political theory, ethics and forced migration. E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, & N. Sigona içinde, *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. Oxford University Press.
- Harzig, C., & Hoerder, D. (2009). *What is Migration History* . Polity.
- Hayes, M. S. (2019). *They Are Concentration Camps — and They Are Also Prisons*. 6 29, 2024 tarihinde TRUTHOUT:

- <https://truthout.org/articles/they-are-concentration-camps-and-they-are-also-prisons/> adresinden alındı
- Heller, R. (2018). *Is a Dharavi slum tour a good idea?* 05 04, 2024 tarihinde Rachels Ruminations: <https://rachelsruminations.com/dharavi-slum-tour/> adresinden alındı
- Kok, P., O'Donovan, M., Bouare, O., & Zyl, J. V. (2003). *Post Apartheid Patterns of Internal Migration in South Africa*. HSRC Press.
- Lozanovska, M. (2015). *Ethno-Architecture and the Politics of Migration*. Routledge.
- Martin Bell, A. B.-E. (2020). *Internal Migration in the Countries of Asia*. Springer.
- museudaimigracao.org. (2024). *MUSEU DA IMIGRAÇÃO*. 5 5, 2024 tarihinde <https://museudaimigracao.org.br/sobre-o-mi/o-museu> adresinden alındı
- Özel Yörük Müzesi. (2019). 05 09, 2024 tarihinde <https://yorukmuzesi.org/gorseller/> adresinden alındı
- Öztürk, M. (2007). İç Göçlerin İstanbul Kent ve Çalışma Hayatına Etkileri. *Amme idaresi Dergisi*, 40(1), 85-106.
- S. Irudaya Rajan, R. B. (2022). *Researching Internal Migration*. India: Routledge India.
- Salihoğlu, E. F. (2019). Irregular Migration with Architectural View: Projects Designed for Irregular Migrants. *GTRD-International Migration, Urbanization, and Belonging Congress*. Antalya: 26 Nisan 2019 -Bildiri Sunumu.
- Shutterstock. (2022). *Little Italy neighborhood guide*. 05 01, 2024 tarihinde <https://www.timeout.com/newyork/little-italy-and-nolita-neighborhood-guide> adresinden alındı

- Stepputat, F., & Sorensen, N. N. (2014). Sociology and forced migration. G. L. Elena Fiddian-Qasmiyeh içinde, *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies* (s. 86-99).
- The Associated Press. (2024). *New York City built a migrant tent camp on a remote former airfield. Then winter arrived.* 6 29, 2024 tarihinde <https://apnews.com/article/new-york-migrants-brooklyn-floyd-bennett-field-5a1c7c5b31b60731150d81e7b456e55c> adresinden alındı
- Topçu, D. (2022). *Türkiye'de İç Göç ve Toplumsal Değerler.* Nobel Bilimsel Eserler.
- Town of Kingsville. (2022). *Migration Festival.* 06 06, 2024 tarihinde <https://www.kingsville.ca/en/explore-and-play/migration-festival.aspx> adresinden alındı
- UBIQ NY Ltd. (2024). *Chinatown.* 05 01, 2024 tarihinde <https://www.ubiqny.com/neighborhood/chinatown/> adresinden alındı
- World Economic Forum. (2017). *Migration and Its Impact on Cities.* World Economic Forum. 1 10, 2024 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Migration_Impact_Cities_report_2017_HR.pdf adresinden alındı

MİMARLIK ÇALIŞMALARI

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com